

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Obraz ženy ve vybraných narativních pramenech 14. století
The image of a woman in selected narrative sources of the 14th century
Martin Bárta

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Sládková
Studijní program: Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor: B D-ZSV 20

2024

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Obraz ženy ve vybraných narativních pramenech 14. století* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 14.4. 2024

.....

Podpis

Poděkování

Velice děkuji Mgr. Kateřině Sládkové za vedení této práce, za věnovaný čas, za připomínky a rady, ale zejména za trpělivost projevenou při vedení práce. Za to jí patří můj nezměrný dík, bez ní by tato práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se věnuje obrazu žen v narativních pramenech 14. století. Analyzuje šest narativních pramenů, které vznikly v době Karla IV. Práce se věnuje zpočátku postavení žen ve středověku, poté době vzniku analyzovaných pramenů a následně samotné analýze. Cílem práce je zjistit, jak jsou ženy v narativních pramenech 14. století zobrazovány, jak jsou ženy vnímány jednotlivými kronikáři, v jakém kontextu jsou ženy zmiňovány, do jaké míry ovlivnilo sociální postavení kronikářů jejich pohled na ženy a jak tento jejich pohled zapadal do dobového diskurzu o ženách.

KLÍČOVÁ SLOVA

dějiny žen, gender history, 14. století, narativní prameny, kroniky

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the image of women in the narrative sources of the 14th century. It analyzes sources that originated in the time of Charles IV. The thesis initially deals with the situation of women in the Middle Ages, then with the time of creation of the analyzed sources and then with the analysis itself. The aim of this work is to find out how women are depicted in the narrative sources of the 14th century, how women are perceived by individual authors, in what context women are mentioned, to what extent the social position of the authors influenced their view of women and how this view of theirs fit into the contemporary discourse on women.

KEYWORDS

women's history, gender history, 14th century, narrative sources, chronicles

OBSAH

ÚVOD	6
1 PRAMENY A LITERATURA	7
2 GENDER JAKO HISTORICKÁ KATEGORIE A GENDER HISTORY	8
3 POSTAVENÍ ŽENY VE STŘEDOVĚKU	10
3.1 POJETÍ FEMINITY VE STŘEDOVĚKÉ FILOSOFII A TEOLOGII.....	10
3.2 PANENSKÝ STAV	13
3.3 MANŽELSKÝ STAV.....	14
3.4 VDOVSKÝ STAV	15
4 HISTORICKÝ KONTEXT 14. STOLETÍ A HISTORIOGRAFIE VE 14. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	17
4.1 HISTORICKÝ KONTEXT 14. STOLETÍ.....	17
4.1.1 NÁSTUP LUCEMBURKŮ NA ČESKÝ TRŮN	17
4.1.2 VLÁDA JANA LUCEMBURSKÉHO.....	19
4.1.3 VLÁDA KARLA IV.....	21
4.2 HISTORIOGRAFIE VE 14. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	25
5 ANALÝZA PRAMENŮ	30
5.1 <i>KRONIKA FRANTIŠKA PRAŽSKÉHO</i>	30
5.2 <i>KRONIKA KOSTELA PRAŽSKÉHO</i>	37
5.3 <i>NEPLACHOVO STRUČNÉ SEPSÁNÍ KRONIKY ŘÍMSKÉ A ČESKÉ</i>	40
5.4 <i>KRONIKA PŘIBÍKA PULKAVY Z RADENÍNA</i>	43
5.5 <i>SVĚTOVÁ KRONIKA JANA MARIGNOLY</i>	48
5.6 <i>VITA CAROLI</i>	51
ZÁVĚŘ.....	54
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	57

ÚVOD

Tématem bakalářské práce jsou obrazy žen v narativních pramenech 14. století. Tyto obrazy žen budou analyzovány v pramenech, které vznikly v době Karla IV. Konkrétně jde o prameny následující: *Kronika Františka Pražského*, *Kronika kostela pražského*, *Neplachovo stručné sepsání kroniky římské a české*, *Kronika Přibíka Pulkavy z Radenína*, *Světová kronika Jana Marignoly* a *Vita Caroli*. Šest narativních pramenů, pět kronik a jedna autobiografie, které všechny vznikly na přelomu vrcholného a pozdního středověku, patriarchální a androcentrické epochy. Všechny tyto prameny zobrazují a odráží genderové vztahy své doby. Analyzované prameny, bakalářská práce v tomto chápání vychází z poststrukturalistických pozic, také nerovné genderové vztahy pomocí jazyka zpřítomňovaly a genderové hierarchie dále reprodukovaly.

Zkoumání zobrazování žen má smysl nejen z toho důvodu, že pomáhá pochopit sociální realitu dané doby, v tomto případě středověku, ale i z toho důvodu, že tím lze nastavit zrcadlo dnešku a že díky tomu lze vidět, že i dnes, po absolvování dějinného skoku jménem modernita, ženy stále nejsou plně rovny s muži a že jsou stále v různých kulturních dílech zobrazovány určitým stereotypním a archetypálním způsobem, který je svazující, zabraňuje další emancipaci a používal se již ve středověku.

Na počátku se práce věnuje genderu jako historické kategorii a zrodu *gender history*. Ve třetí kapitole se přesouvá její zájem k postavení ženy ve středověké společnosti, k pohledu autorit na ženy a k popsání tří stavů, panenského, manželského a vdovského. Následně se práce věnuje ve čtvrté kapitole historickému kontextu 14. století, popisuje krátce nástup Lucemburků na český trůn a vládu Jana Lucemburského a Karla IV., aby byla ilustrována doba, kdy analyzované prameny vznikaly. Poté je předmětem práce představení narativních pramenů, kontextů jejich vzniku a jejich autorů, jednotlivých kronikářů. Načež se práce v páté kapitole konečně přesouvá ke svému těžišti a jádru, k samotné analýze.

Cílem této práce je zjistit, jak jsou ženy zobrazovány v pramenech. Dále také jak jsou ženy kronikáři vnímány, v jakém kontextu je kronikáři nejčastěji zobrazují. Také se práce pokouší zjistit, kdo jsou ženy, které kronikáři zobrazují nejčastěji, jinými slovy ke které sociální třídě nejvíce zobrazované ženy patří. V neposlední řadě je cílem práce také zjistit, jak sociální postavení autorů ovlivnilo jejich pohled na ženy a jak jejich názory zapadaly do dobových diskurzů o ženách.

1 PRAMENY A LITERATURA

Prameny analyzované v této práci jsou *Kronika Františka Pražského*, *Kronika kostela pražského*, *Neplachovo stručné sepsání kroniky římské a české*, *Kronika Přibíka Pulkavy z Radenína*, *Světová kronika Jana Marignoly* a *Vita Caroli*. Tyto všechny prameny vyšly přeložené v edici pod názvem *Kroniky doby Karla IV.*,¹ která vznikla pod vedením Marie Bláhové. Analytická část této práce pracuje právě s touto edicí. Blíže jsou tyto jednotlivé prameny představeny v kapitole 4.2 *Historiografie ve 14. století v českých zemích*.

Neanalytické kapitoly této práce mají kompilační povahu a jsou postaveny na odborné literatuře. Kapitola o genderu jako historické kategorii a o postavení žen ve středověku využívá jako zdroj zejména monumentální knihu *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*.² Dalšími hojně využívanými zdroji pro tyto kapitoly jsou knihy *Ženy ve středověku*³ od Edith Ennen, *Žena v době katedrál*⁴ od Régine Pernoud a kapitola *Žena a rodina* od Christiane Klapisch-Zuber v knize *Středověký člověk a jeho svět*.⁵ Kapitola o historickém kontextu 14. století využívá jako zdroje knihu Jaroslava Čechury *Karel IV. Na dvojím trůně*,⁶ monografii Jiřího Spěváčka *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*⁷ a velice obsáhlé kolektivní dílo *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*.⁸ Pro kapitolu o historiografii 14. století byla použita studie Marie Bláhové umístěná na konci edice *Kroniky doby Karla IV.*, taktéž monografie Jany Nechutové *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*⁹ a kniha Františka Kutnara a Jaroslava Marka *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*.¹⁰

---

¹ BLÁHOVÁ, Marie a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha: Svoboda, 1987.

² LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana a MAUR, Eduard (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

³ ENNEN, Edith, *Ženy ve středověku*, Praha: Argo, 2001.

⁴ PERNOUD, Régine, *Žena v době katedrál*, Praha: Vyšehrad, 2002.

⁵ KLAPISCH-ZUBER, Christiane, *Žena a rodina*, in: LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad, 2003.

⁶ ČECHURA, Jaroslav, *Karel IV. Na dvojím trůně*, Praha: Rybka Publishers, 2016.

⁷ SPĚVÁČEK, Jiří, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*, Praha: Svoboda, 1994.

⁸ ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

⁹ NECHUTOVÁ, Jana, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, Praha: Vyšehrad, 2000.

¹⁰ KUTNAR, František a MAREK, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

2 GENDER JAKO HISTORICKÁ KATEGORIE A GENDER HISTORY

Historické bádání bylo po dlouhou dobu doménou mužů. Témata, kterými se tito badatelé zabývali, byla často z okruhu „velkých“ dějin a ženy nebyly v těchto tématech výrazněji reflektovány. Historie byla proto dlouho popisována jako mužská záležitost, jako něco, co tvoří a prožívají muži.

Systematické bádání o dějinách žen přineslo až etablování oboru women's history. Ten se začal rozvíjet společně s rozvojem akademického feminismu a zároveň s úpadkem do té doby hlavních metodologických přístupů, kterými byly marxismus a strukturalismus, někdy na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století.¹¹ Women's history se věnovala zejména sociálním dějinám, dějinám každodennosti a dějinám mentalit, její metody se uplatnily i v historické antropologii. Jejím teoretickým pozadím bylo přesvědčení, že ženy jakožto sociální skupina, stejně jako etnické a náboženské minority a sociálně nižší vrstvy, byly dosavadní historiografií opomíjeny. Cílem women's history bylo tedy „navrátit“ ženy do dějin, k tomu si pomohla novým inovativním konceptem tzv. ženské zkušenosti.¹² Diskurz dějin žen začal ale brzy vykazovat trhliny. Totalizující a esenciální pojetí kategorie ženy, vytvářející iluzorní představu jedné stejnorodé sociální skupiny bez ohledu na rasu, třídu apod., se ukázalo jako velmi problematické.¹³ Historikové a historičky upozorňovali na to, že kategorie ženy byla koncipována a reprodukována především středostavovskými historiky a historičkami bílé barvy pleti. Tato obecná kategorie ženy tedy reprodukovala určité společenské hierarchie. V souvislosti s teorií moci Michela Foucaulta (kde moc není chápána jako konkrétní politická moc, ale je chápána jako všudypřítomná ve společnosti, mocenské vztahy jsou zde brány jako nacházející se uvnitř ostatních vztahů) se rozpadaly i pojmy jako útlak a porobení v aplikaci na celou ženskou část populace, ukázalo se totiž, že ne všechny ženy zakoušely stejné a stejně silné formy útlaku. Pod poststrukturalistickou kritikou se ocitla i kategorie ženské zkušenosti, ukázala se být také příkladem esencialismu jako obecná kategorie ženy, poststrukturalismus obecně zproblematizoval a zrelativizoval autonomnost zkušenosti jako takové, jakákoliv zkušenost je totiž dle poststrukturalistů ovlivněna dobovým diskurzem.

---

¹¹ LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 7.

¹² NEČASOVÁ, Denisa, *Dějiny žen či Gender History? Možnosti, Limity, východiska*, in: *Dějiny – Teorie – Kritika*, 2008, č. 1, s. 81-102, s. 82-83. [online, cit. 28.2. 2024] Dostupné z:

https://is.slu.cz/el/fpf/leto2020/UHVD3422/um/Denisa_Necasova__Dejiny_zen_ci_gender_history.pdf

¹³ TAMTÉŽ, s. 84. [online, cit. 28.2. 2024]

V 80. letech se proto dostává do historiografie ze sociálních věd pojem gender a etabluje se nová disciplína gender history, která se snaží o vyřešení těchto teoretických problémů a o komplexnější přístup k dané problematice.¹⁴

Zásadním mezníkem pro gender history byl článek historičky Joan W. Scott *Gender: A Useful Category of Historical Analysis*¹⁵ z roku 1986. V něm požaduje, aby bádání o ženách přispělo k celkovému historickému bádání, aby vytvořilo nové pojmové kategorie použitelné pro historiografii. Gender definuje ve dvou vzájemně propojených rovinách, gender je pro ni „*constitutive element of social relationships based on perceived differences between the sexes, and gender is a primary way of signifying relationships of power.*“¹⁶ Definuje tedy gender za prvé jako konstitutivní prvek společenských vztahů založený na vnímaných rozdílech mezi pohlavími, za druhé jako primární způsob označování mocenských vztahů. Gender je společenským konstruktem, vyjadřuje myšlenku, že pokud jde o sociální chování, lidé se jako muži a ženy nerodí, ale musí se jako muži a ženy naučit jednat, jsou jako muži a ženy socializováni.¹⁷ Gender history tedy nezkoumá pouze ženské dějiny, ani pouze mužské dějiny (dějiny žen nejdou psát bez dějin mužů a naopak), zkoumá časově a kulturně proměnlivé genderové vztahy, analyzuje konstrukce feminity a maskulinity, zaměřuje se na to, jak se institucionální uspořádání společnosti vztahuje k rozdílům mezi pohlavími.¹⁸

Gender je tedy přínosnou analytickou kategorií, jejichž použití nám pomůže lépe pochopit společenské a mocenské vztahy jakékoliv epochy. Pro potřeby této práce je ještě důležité zdůraznit, že texty, ve kterých bude analyzováno zobrazení žen, nepopisují pouze genderové vztahy své doby, pouze je neodráží, tyto texty totiž zároveň genderové vztahy, jak na to ve svém myšlení upozornila Judith Butler, performují. Řečeno jinak, i zdánlivě neutrální popisy nejen odrážejí genderové vztahy, jakékoliv popisy totiž zároveň „*gender performují, tedy spoluutvářejí jej jako fyzickou realitu.*“¹⁹

---

¹⁴ TAMTÉŽ, s. 84-86. [online, cit. 28.2. 2024]

¹⁵ SCOTT, Joan W., *Gender: A Useful Category of Historical Analysis*, in: *The American Historical Review*, 1986, č. 5, s. 1053-1075. [online, cit. 28.2. 2024] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/1864376?read-now=1#page_scan_tab_contents

¹⁶ TAMTÉŽ, s. 1067. [online, cit. 28.2. 2024]

¹⁷ LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 17.

¹⁸ TAMTÉŽ, s. 17.

¹⁹ RATAJOVÁ, Jana a STORCHOVÁ, Lucie (edd.), *Nádoby mdlé, hlavy nemající? diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha: Scriptorium, 2008, s. 509-510.

3 POSTAVENÍ ŽENY VE STŘEDOVĚKU

V této kapitole bude pozornost zaměřena na ženu a její postavení ve středověku. To není jednoduché zejména kvůli obsáhlosti tématu, ale také kvůli problematické kategorii ženy, jak již bylo řečeno v předchozí kapitole. I tak se ale tato kapitola pokusí načrtnout obecné postavení ženy ve středověké společnosti. Nejprve se zaměří na to, jaké vlastnosti připisuje ženám středověká filosofie a teologie, tyto myšlenky měly totiž na postavení ženy zásadní vliv a legitimizovaly patriarchální uspořádání středověké společnosti. Termínem patriarchát je míněn systém založený na androcentrismu, je to pohlavně-genderový systém, ve kterém muži zaujímají nadřazené postavení vůči ženám a ve kterém jsou vlastnosti a činnosti vnímané jako mužské hodnoceny výše než ty, kterou jsou vnímané jako ženské.²⁰ Poté přiblíží postavení třech skupin žen ve středověku, a to sice panen, manželek a vdov. Tyto tři stavy byly zvoleny, poněvadž je to způsob, jakým byla většina žen ve středověku definována. Žena totiž byla zejména určována svým tělem a vztahem k muži, to byl základ konstrukce její identity. V základním trojfunkčním schématu společnosti (*oratores, bellatores, laboratores*) žena neměla místo.²¹

3.1 POJETÍ FEMINITY VE STŘEDOVĚKÉ FILOSOFII A TEOLOGII

Kořeny středověkého pojetí feminity lze najít, ne příliš překvapivě, již ve starověku. Středověcí myslitelé, filosofové a teologové navázali v pojetí feminity na ideové základy jak řeckořímské antiky, tak judaismu. Středověcí myslitelé od nich převzali převážně negativní pohled na ženy, který ženy vykázal na dlouhá staletí do méněcenného společenského postavení.²² Z antické tradice jmenujme Aristotela, jistě jednoho z největších filosofů řeckořímského světa, jehož vliv na pozdější filosofickou tradici byl ohromný. Už Aristoteles tvrdil, že muž má od přírody převahu nad ženou, že žena je mu podřízena, že žena je ovládána a muž vládne. Tato nerovnost je podle Aristotela způsobena tím, že ženské myšlení je prý na stejné úrovni jako myšlení dítěte.²³ V prvním století před Kristem vyslovil Cicero, další velký myslitel antiky, názor, že ženy mají natolik slabý intelekt, v důsledku čehož musí být dány pod mužovo poručnictví. Tuto teorii dále potvrdil římský právník Ulpianus ve 3. století po Kristu.²⁴ Filón Alexandrijský, významný židovský filosof prvního století našeho letopočtu, popisoval

²⁰ RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J., *Ženy, muži a společnost*, Praha: Karolinum, 2003, s. 22.

²¹ LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 25.

²² LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 21.

²³ KOPIČKOVÁ, Božena, *Žena evropského středověku v zajištění své doby*, in: LENDEROVÁ, Milena (ed.), *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha: Karolinum, 2002, s. 13.

²⁴ TAMTEŽ, s. 14.

ženy jako iracionální, se sklonem k vášním, strachům a touhám, muže na druhou stranu popisoval jako moudré, rozumné, odvážné, spravedlivé a zbožné.²⁵ Feministické teorie upozorňují, že tato dichotomie, která zobrazuje muže jako racionální a jejich pohled na svět jako objektivní a ženy jako iracionální a jejich pohled na svět jako subjektivní, je typická pro patriarchální společnosti.²⁶

Lze tedy jasně vidět, že již v antické a židovské tradici byl pohled na ženu značně negativní. Středověké pojetí ženy na tuto tradici navazovalo, ale nebylo úplně stejné. Středověk není totiž myslitelný bez křesťanské víry a právě křesťanství přineslo v pojetí ženy velkou změnu. Učení Ježíše Krista se totiž radikálně obracelo na všechny lidi, bez ohledu na pohlaví, majetek či původ. Tento aspekt Kristova učení, tento univerzalismus, byl skutečně radikální změnou. Jak píše Régine Pernoud: „ženy, jak se zdá, již v začátcích šíření evangelia velmi brzy chápaly, že jim tu byla udělena svoboda vlastní volby. Evangelium jim dávalo něco, co jim nikdy nebylo dopřáváno, co nepředvídal žádný zákon impozantního zákonodárného systému republiky ani císařství.“²⁷ Řečeno slovy svatého Pavla: „Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.“²⁸ Křesťanská víra byla proto pro mnoho žen atraktivní, čemuž ještě napomáhala skutečnost, že se první křesťané scházeli v soukromých obydlích, který byla považována za výhradně ženskou doménu.²⁹

Ačkoliv lze Kristovo učení interpretovat jako požadavek absolutní rovnosti, církevní Otcové, jejichž myšlení mělo obrovský vliv na celý středověk, dokázali udržet a legitimizovat podřadné postavení žen. Odůvodnění nerovného postavení žen hledali v biblických textech. Z textu o stvoření člověka vyvodil svatý Jeroným, že muž nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže. Svatý Ambrož zas zdůraznil ženinu nižší hodnotu, která ji předurčuje ke stavu podřízenosti, vztah ženy a muže přirovnal ke vztahu pomocníka a mistra. Svatý Augustin argumentoval tím, že žena byla stvořena z Adamova žebra, jen z malé části Adamova těla, proto je mu svou podstatou sice podobná, ale je mu podřízena. Popisuje ji jako bytost stvořenou pro muže.³⁰ Křesťanství se tímto tedy poněkud odchýlilo od Ježíšova učení. Už výše jmenovaný svatý Pavel, autor velmi rovnostářského výroku citovaného výše, píše v Prvním listu

---

²⁵ TAMTÉŽ, s. 14.

²⁶ SPENDER, Dale, *Jazyk z dílny mužů*, in: OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (ed.), *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 238.

²⁷ PERNOUD, *Žena v době katedrál*, 2002, s. 23.

²⁸ Gal 3,28.

²⁹ DOLEŽALOVÁ, Iva, *Postavení a role ženy v křesťanství*, in: VALDROVÁ, Jana a kol. (edd.), *ABC feminizmu*, Brno: Nesehnutí, 2004, s. 158.

³⁰ LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 22.

Korintským už nepříliš rovnostářsky znějící větu: „*Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže.*“³¹ Dále Pavel ženám adresoval různá doporučení ohledně cudnosti, mlčení a skromnosti. Ačkoliv Pernoud argumentuje, že vykreslovat svatého Pavla jako misogynu je přehnané, zejména díky jeho zásluze na pojetí sňatku jako dvou sobě rovných lidí,³² je nutné říci, že Pavlův spíše záporný postoj k ženám se rozhodně prosadil více než rovnostářský postoj Ježíše Krista. Středověké pojetí feminity vycházelo zejména z církevních Otců a jejich interpretací biblických textů, ačkoliv tedy křesťanství přineslo požadavek rovnosti, ta rozhodně nenastala, základní názory a teze církevních Otců naopak jasně promlouvaly ve prospěch všestranné nadvlády mužů, která byla jedním z ustavujících prvků středověké patriarchální společnosti.³³

Zmírnění silně kritického pohledu na ženy přinesl vrcholný středověk. Zásadní podíl na tom měl rozvíjející se kult Panny Marie. Mnoho učenců od druhé poloviny 11. století rozpracovávalo myšlenku, že Marie je „nová Eva“, která přišla na svět, aby porazením Spasitele odčinila zlo, kterého se dopustila starozákonní Eva. Důležitý byl v rozvoji mariánského kultu cisterciácký řád, ve kterém se Matka Vykupitele těšila ohromné úctě.³⁴ Simone de Beauvoir dokonce píše, že „*ve 13. století se Bůh stal ženou.*“³⁵ V souvislosti se vzestupem ženské oblíbenosti se rodí také rytířská kultura. Dáma se v rytířském prostředí stává předmětem úcty a lásky.³⁶ Ale ani rozvíjející se rytířská a dvorská kultura, která ženu sice hluboce uctívala, ji neosvobodila z patriarchálních pout.³⁷

Existovala ale skupina žen, kterou středověcí myslitelé vyzdvihovali a velebili ji. Tou skupinou byly svaté ženy, zejména mučednice, které položily život za svou víru. Ty podle nich překonaly omezenost ženského rodu, vedly vzorný náboženský život a následovaly Kristovo utrpení.³⁸

Lze tedy konstatovat, že středověké pojetí feminity bylo do určité míry ambivalentní. V očích církevních Otců byla žena převážně negativní bytost stvořena pro muže. Na druhé straně ale stojí mariánský kult a žena jako objekt dvorské lásky. Je ale možno obecně říci, že

---

³¹ 1 Kor 11,9.

³² PERNOUD, *Žena v době katedrál*, 2002, s. 138.

³³ LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 25.

³⁴ TAMTÉŽ, s. 27.

³⁵ BEAUVOIR, Simone de, *Druhé pohlaví*, Praha: Orbis, 1967, s. 43.

³⁶ ENNEN, *Ženy ve středověku*, 2001, s. 133.

³⁷ BEAUVOIR, *Druhé pohlaví*, 1967, s. 44.

³⁸ LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 28.

středověcí filosofové a teologové považovali ženy za přirozeně podřazené mužům, což se odrazilo v podřazeném postavení žen ve společnosti.

3.2 PANENSKÝ STAV

Panenský stav byl teology nejvíce ceněný, tvořil protiklad k ženám, které byly podle středověkého mínění, poskvrněné hříšnou sexualitou. Veliké úctě se také těšily panenské mučednice, jako příklad lze uvést za Lucemburků uctívanou Kateřinu Alexandrijskou. Pojem panna neznamenal pouze dívku, která ještě neměla pohlavní styk, pannou byla obecně ještě neprovdaná dívka. Panenský stav také nebyl pouze morální kategorií, byl také kategorií právní, panenství totiž bylo základním požadavkem kladeným na dívku či mladou ženu při vstupu do legálně uzavřeného manželství, zejména pokud šlo o sňatky ve vysokých společenských kruzích.³⁹

Pokud jde o vzdělání dívek a mladých žen v panenském stavu, možnost vzdělání byla dostupná pouze příslušnicím elitních společenských vrstev. Středověké urozené dívky se vzdělávaly jak u dvorů u svých rodin a u dvorů jejich nastávajícího, tak samozřejmě v ženských kláštorech. Jako příklad lze uvést pražský svatojiřský klášter benediktýnek a doksanský klášter premonstrátek. Je ale potřeba říci, že škola, chápána jako jakýsi mezičlánek mezi dětstvím a dospělostí, ve středověku neexistovala, to je až novověké chápání.⁴⁰ Vzdělání urozených dívek bylo v raném středověku dokonce často lepší než vzdělání chlapců ze stejných společenských skupin. Změna nastává až ve středověku vrcholném v souvislosti se zakládáním univerzit. Univerzity v latinské Evropě nebyly ženám přístupné, to zapříčinilo velký rozdíl ve vzdělávání mužů a žen a způsobilo to nemožnost vzestupu žen na sociálním žebříčku.⁴¹

Jakmile mladé dívky dosáhly určitého věku, většinu z nich čekala svatba a vstup do manželského stavu. Několik z nich si vybralo život bez muže a vstoupilo, ať už z náboženských či materiálních důvodů, to se v průběhu středověku měnilo, do kláštera.⁴² Jiné neprovdané ženy neměly ve středověké společnosti své pevně dané místo a zpravidla klesaly na okraj společnosti, mnoho z nich se stalo tulačkami a prostitutkami.⁴³

---

³⁹ TAMTÉŽ, s. 80.

⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 83-84.

⁴¹ ENNEN, *Ženy ve středověku*, 2001, s. 252.

⁴² TAMTÉŽ, s. 249.

⁴³ TAMTÉŽ, s. 254-255.

3.3 MANŽELSKÝ STAV

Sňatek byl zcela zásadním okamžikem v životě středověké ženy. Teprve sňatkem nabyla váženějšího sociálního statusu. Sňatek ve středověku byl zejména symbolem „míru“, symbolem spojenectví dvou skupin. Žena se v tu chvíli ocitá v centrální pozici, odchází od rodiny jako nástroj smíru a jejím hlavním úkolem je v nové rodině zejména plodit děti, zajistit tedy zachování rodu a nabídnout svému manželovi své tělo a majetek přinesený věnem.⁴⁴ Zbytek života středověké manželky se nesl ve znamení plazení dětí, péče o manžela, děti a celou domácnost. Stává se garantem domácího řádu a rodinného klidu.⁴⁵ Manželky se též mohly podílet na manželově pracovní činnosti, v zemědělství se toto dělo z nutnosti obživy pravidelně, ve městech si manželka mohla i přivydělávat sama a zajišťovat tím lepší materiální postavení rodiny.⁴⁶

Samotná instituce se manželství a s ní spojené právní otázky prošly ve středověku vývojem. Raně středověké germánské právo pohlíželo na nevěstu jako na objekt smlouvy, žena přecházela z moci otce pod moc manžela.⁴⁷ V raném středověku bylo ještě běžné přivlastňovat si ženy násilím.⁴⁸ Zlom přichází s postupným vzestupem církve, ta se dostává mimo světskou moc a církevní právo se stává určující pro manželství. Církev se stává jedinou institucí, která má nad manželstvím moc, určuje jeho podobu a činí sňatek nerozlučitelným. Vskutku revolučním momentem manželského práva bylo pozvednutí souhlasu obou partnerů na jediný platný předpoklad k uzavření sňatku. Toto rozhodnutí právně znemožňovalo vynucené sňatky, i když i ty se samozřejmě ještě dlouho děly. Zejména ale u nemajetného poddaného venkovského obyvatelstva tento krok vedl k větší svobodě v uzavírání manželství. Také tento krok dával ženám jistou právní způsobilost.⁴⁹

Patriarchální povaha manželství zůstala po celý středověk, i tak ale lze hovořit o jistých zlepšeních, zejména u žen z řad měšťanstva. Postupně se prosazovaly změny v manželském majetkovém právu ve prospěch žen a dcer. Církevní právo také zmírňovalo manželovo právo ženu trestat, v původním světském právu mohl muž ženu za vážný prohřešek i zabít. Právo zabít

---

⁴⁴ KLAPISCH-ZUBER, Christiane, *Žena a rodina*, in: LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 243.

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 259.

⁴⁶ LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 97.

⁴⁷ ENNEN, *Ženy ve středověku*, 2001, s. 243.

⁴⁸ KLAPISCH-ZUBER, Christiane, *Žena a rodina*, in: LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 248.

⁴⁹ ENNEN, *Ženy ve středověku*, 2001, s. 243.

manželku je manželům postupně církevním právem odejmuto. Manželovi však stále zůstalo právo manželku „vychovávat“ a trestat jinými způsoby.⁵⁰

3.4 VDOVSKÝ STAV

Úmrtí manžela bylo pro středověké ženy vždy velkým životním zlomem. Ztráta manžela je stavěla před tři modelová rozhodnutí. Ovdovělé ženy z nejvyšších pater společnosti měly možnost vstoupit do kláštera a dožít svůj život právě tam. Tomuto kroku otevřely v českých zemích cestu benediktyňky na konci 10. století, od 12. století se objevují premonstrátky, ve 13. století poté i augustiniánky a cisterciačky. Urozené vdovy dožívající v kláštře nemusely být nutně fundátorky nebo dobrotelky onoho kláštera, stačila vazba jejího rodu ke klášteru a někdy jen samotné vdovino rozhodnutí a kladné přijetí od klášterní komunity.⁵¹

Ženy, které i po smrti manžela zůstávaly ve světském prostředí, měly dvě možnosti. První možností bylo po nějakém časovém odstupu od smrti manžela vystoupit ze stavu vdovského a vstoupit opět do stavu manželského. Středověká společnost se obecně tomuto fenoménu nebránila, u některých žen k tomuto docházelo dokonce opakovaně. Církev sice upřednostňovala setrvání ve „věrném vdovství“, ale i tak opětovné sňatky vdov povolovala, poněvadž se podle názoru svatého Pavla domnívala, že je lepší se vdát než z touhy po muži hřešit.⁵²

Právě „věrné vdovství“ bylo poslední možností ženy. Toto řešení bylo společensky nejuznávanější. Ovdovělá žena znamenala sexuální čistotu a té si středověká společnost vysoce cenila. Ovdovělé starší ženy byly velice respektovány už v prvotní církvi.⁵³ Vstoupit do „věrného vdovství“ samozřejmě nemohly všechny ženy, ženám z těch nejvyšších kruhů v tom mohly bránit státní či dynastické zájmy a byly nuceny se znovu vdát.⁵⁴ Některým ženám v tom samozřejmě bránila ekonomická situace, většina žen se raději proto znovu vdala ze spíše pragmatických než citových důvodů. To samé platí o vdovách po řemeslnících, které se často vdávaly, aby po nich nový manžel, většinou tovaryš dotyčného odvětví, převzal vedení dílny nebo obchodu. Vdovy, které si skutečně mohly dovolit „věrné vdovství“, tak byly tedy hlavně šlechtičny a vdovy z patricijských městských rodin.⁵⁵ Vdov žijících samostatně existovalo ve

---

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 243

⁵¹ LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 134.

⁵² TAMTÉŽ, s. 135.

⁵³ TAMTÉŽ, s. 135.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 139.

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 140-141.

středověku mnoho, ani ty zámožné to však neměly jednoduché, stále se totiž, pokud nebyly opravdu ze společenské elity a neměly služebné, musely starat o děti a domácnost. Chudé vdovy s dětmi se ale na druhou stranu skutečně ocitaly v opravdu svízelné životní situaci, která často mohla být extrémně obtížná na vyřešení.⁵⁶ Proto také po celý středověk jsou vdovy (a stejně tak sirotci, ale ti nejsou nyní předmětem zájmu práce) označovány jako osoby, které si zaslouží speciální ochranu mocných, tento biblický motiv dobře reflektoval složitou situaci žen, které se ocitly po smrti manžela samy s dětmi v nezáviděníhodné situaci.⁵⁷

V této kapitole bylo tedy v základních konturách načrtnuto postavení ženy ve středověku a byly popsány tři základní stavy, kterými byla žena ve středověké patriarchální společnosti definována. Bylo konstatováno, že stav panenský byl středověkými mysliteli nejvíce ceněný díky své sexuální čistotě. Manželství bylo bráno jako ne sice příliš ceněná, ale nutná instituce pro zachování lidského rodu. Vdovství se pak zejména těšilo sociální prestiží, pokud vdova zůstala ve „věrném vdovství“ a nevstupovala do manželství znovu.

---

⁵⁶ ENNEN, *Ženy ve středověku*, 2001, s. 254.

⁵⁷ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, Michaela, *Stáří radostné i starostné, status vdovy v pozdně středověkých městech*, in: BAŽANT, Vojtěch; DYNDA, Jiří; ŠIMEČEK, David a ŠORM, Martin (edd.), *Staré baby: ženy a čas ve středověké Evropě*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2020, s. 136.

4 HISTORICKÝ KONTEXT 14. STOLETÍ A HISTORIOGRAFIE VE 14. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

První část této kapitoly bude věnována historickému kontextu 14. století. Prameny, které v další kapitole podrobíme analýze, vznikaly totiž ve specifickém období českých dějin, za vlády Karla IV., proto tato kapitola krátce představí toto období. Zaměří se na nástup Lucemburků na český trůn, na vládu Jana Lucemburského a na vládu Karla IV., pozdější generaci Lucemburků na českém trůně, Václavovi a Zikmundovi, nebude věnována větší pozornost. Druhá část kapitoly bude pojednávat o historiografii ve 14. století v českých zemích.

4.1 HISTORICKÝ KONTEXT 14. STOLETÍ

4.1.1 NÁSTUP LUCEMBURKŮ NA ČESKÝ TRŮN

Zásadní událost českých dějin 14. století se udála hned na jeho samém počátku, je to zavraždění Václava III. a v důsledku toho vymření přemyslovského rodu po meči. Tato vražda, dalo by se s jistým nadnesením říci, otevřela 14. století a ovlivnila další směřování středoevropských dějin. Václav III. byl zavražděn 4. srpna 1306 v Olomouci během vojenského tažení do vzbouřeného Polska.⁵⁸ Dodnes není známo, kdo za touto vraždou stál, ale rozhodně lze konstatovat, že měla dalekosáhlé důsledky. Vymření královské dynastie po meči představovalo pro středověký stát, který byl po několik staletí ovládán právě touto dynastií, velký problém. České království bylo jako léno součástí Svaté říše římské, tudíž podléhalo římskému králi, zároveň ale mělo i velice silnou zemskou aristokracii, která si chtěla o volbě krále rozhodovat co nejsamostatněji.⁵⁹ Objevil se jakýsi spor dvou zásad, zásady volitelnosti a dědičnosti. Po smrti Václava III. nastalo období zmatku a bezvládní. Jako první byl novým českým králem zvolen hned v září roku 1306 Menhardovec Jindřich Korutanský, manžel Anny Přemyslovny, nejstarší žijící dcery Václava II. Ten ale vládl necelý měsíc, na český trůn totiž vznesl nárok císař Albrecht Habsburský, který chtěl trůn získat pro svého syna a České království prohlásil za odumřelé léno spadlé na říši. Jeho syn Rudolf na trůn posléze usedl, oženil se s Eliškou Rejčkou, ale při tažení proti vzbouřené části šlechty zemřel v červenci dalšího roku.⁶⁰

---

⁵⁸ ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, 2016, s. 17.

⁵⁹ ŽALUD, Zdeněk, *Jan Lucemburský a česká šlechta*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 47.

⁶⁰ SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*, 1994, s. 114.

Na scénu velmocenské politiky poté znovu vstoupil Jindřich Korutanský a opět usedl na český trůn. *Zbraslavská kronika* tuto událost komentuje slovy: „*Praha se těšila tehdy, když vévoda Jindřich byl zvolen za krále.*“⁶¹ Jindřich Korutanský po tomto chaotickém období tedy znovu stanul na českém trůně. A ačkoliv jeho druhá vláda byla delší než jeho první „vláda“, která trvala pouhý jeden měsíc, tak ani ona netrvala příliš dlouho, skončila po třech letech v prosinci 1310. Jindřich Korutanský se nestal oblíbeným vládcem, svým kořistnickým způsobem vlády se znelíbil zejména bohatým cisterciáckým klášterům, které hojnými statky obdaroval předtím Václav II., Jindřich Korutanský po těchto klášterech požadoval odvádět panovníkovi vysoké a mimořádné platby.⁶² Pohled cisterciáků na krále dobře popisuje *Zbraslavská kronika*, výše uvedený citát o tom, že se lidé radovali, když byl Menhardovec zvolen za krále, je totiž následován větou: „*Běda, vždyť neznali zlo, jež vbrzku dopadnout mělo na ně a království celé.*“⁶³ Kronika pokračuje dále v podobném duchu a líčí rozklad království pod vládou Korutanského. Nyní není důležitá faktická správnost kroniky, úryvek je ale dobrý k ilustraci negativního názoru cisterciáků na panovníka. Není proto náhodou, že myšlenka na odstranění krále a jeho nahrazení člověkem z lucemburské dynastie se objevila právě v cisterciáckém prostředí. Opat ze Zbraslavského kláštera Konrád a opat Heidenreich ze Sedleckého kláštera u Kutné Hory měli, jakožto představitelé „nadsárodní organizace“, možnost snadného styku s cizinou, viděli evropské dění v širších souvislostech a každoročně se účastnili shromáždění představitelů cisterciáckého řádu ve Francii, tam se dostali do kontaktu s vicekancléřem nově zvoleného římského krále Jindřicha VII. Lucemburského, jehož volby se český král jakožto kurfiřt nezúčastnil.⁶⁴ Oba opati si uvědomovali skutečnost, že novým českým králem se musí stát příslušník lucemburské dynastie a argumentovali tím, že v českých zemích nezavládne mír, dokud se nebude nový král opírat o autoritu římského krále. Tento úkol samozřejmě nemohli zvládnout sami, potřebovali na svou stranu i českou šlechtu a jejich největší zásluhou je právě to, že se stali jakýmsi diplomatickým spojovacím článkem mezi šlechtou a dvorem Jindřicha VII.⁶⁵

První delegace českých prelátů odcestovala do říše na podzim roku 1309 a nabídla římskému králi sňatek jeho syna Jana s neprovdanou dcerou Václava II. Eliškou. Ačkoliv

---

⁶¹ HEŘMANSKÝ, František; MERTLÍK, Rudolf a FIALA, Zdeněk (edd.), *Zbraslavská kronika = Chronicon aulae regiae*, Praha: Svoboda, 1976, s. 157.

⁶² SPĚVÁČEK, Jan *Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*, 1994, s. 122.

⁶³ HEŘMANSKÝ; MERTLÍK; FIALA (edd.), *Zbraslavská kronika = Chronicon aulae regiae*, 1976, s. 157.

⁶⁴ SPĚVÁČEK, Jan *Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*, 1994, s. 114

⁶⁵ TAMTĚŽ, s. 115.

Jindřich VII. zpočátku nesouhlasil, vidina zisku české královské koruny se mu zamlouvala.⁶⁶ Po dalších jednáních římský král nakonec souhlasil se sňatkem Jana s Eliškou, která na jaře 1310 utekla ze svatojiřského kláštera na Pražském hradě a dostala se do Nymburka. Události poté nabraly rychlý spád, sňatek byl uspořádán chvatně a Jan Lucemburský a Eliška Přemyslovna byli 1. září 1310 oddáni Petrem z Aspeltu. Jindřich VII. se vydal na římskou cestu, aby získal císařský titul, a Jan Lucemburský se vydal získat český trůn.⁶⁷

Vojsko Jana Lucemburského zamířilo nejprve ke Kutné Hoře, obsadit se ji ale nepodařilo, stejně tak Kolín. Na konci listopadu se vojsko utábořilo před Prahou. 3. prosince se díky jednání s některými pražskými měšťany podařilo vojsku vtrhnout do města a zmocnit se ho. O šest dní později opustil Prahu i s chotí Jindřich Korutanský, který až do smrti užíval titul českého krále. Dobytím Prahy Jan de facto dobyl celé království a usedl na český trůn. Oficiálně byl i s Eliškou korunován 7. února 1311 Petrem z Aspeltu.⁶⁸ Lucemburkové tímto získali českou korunu na více než 100 let, je ale třeba zdůraznit, že nastoupení této dynastie na český trůn nelze chápat pouze jako projev politické obratnosti cisterciáckých opatů a skupiny české šlechty, nýbrž jako vyústění širšího vývoje v rámci celoevropských souvislostí. Na tomto vývoji měl lví podíl mocenský vzestup Francie a její vítězství nad papežskou mocí, obnovení myšlenek univerzalizmu a tendence vytvářet centralizovanou monarchii. Právě kvůli této myšlence centralizace se české země staly cílem lucemburské politiky již v okamžiku, kdy se Jindřich VII. stal římským králem, tedy v roce 1308.⁶⁹ Lucemburkové tedy usedli jak na římský, tak na český trůn díky několika různým událostem a fenoménům, jisté ale je, že se tato dynastie dostala na vrchol světské moci křesťanské Evropy, což se potvrdilo korunovaci Jindřicha VII. císařem v Římě 29. června 1312.⁷⁰ Jindřich VII. se stal prvním císařem od dob Fridricha II. Štaufského a nebyl korunován papežem, jak bývalo zvykem, korunovali ho tři papežem vyslaní kardinálové.

4.1.2 VLÁDA JANA LUCEMBURSKÉHO

Jen těžko si lze představit složitost situace, ve které se nově korunovaný Jan ocitl. Čtrnáctiletý nezkušený mladík v cizí zemi, neznalý (alespoň zpočátku) jazyka, české kultury a zvyklostí. První starostí mladého krále byla samozřejmě česká nobilita, která chtěla garance

---

⁶⁶ ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, 2016, s. 19.

⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 20-22.

⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 24.

⁶⁹ SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*, 1994, s. 143.

⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 142.

jejího podílu na vládě v království. Dohody mezi šlechtou a králem, nazývané inaugurační diplomy, byly jakýmsi kompromisem mezi králem a formující se stavovskou obcí. Král v nich slíbil respektování dosavadních práv a zvyklostí, nevypisování obecné berně bez souhlasu sněmu, svolávání zemské hotovosti jen k obraně království a neobsazování „cizozemců“ do úřadů.⁷¹ Leitmotivem celé Janovy vlády v českých zemích je střet královské moci se zájmy vyšší šlechty, jakési rané formující se stavovské obce. Spor Jana a šlechty vyvrcholil v roce 1318 takzvanými domažlickými úmluvami, ve kterých se král zavázal dodržovat výsady slíbené inauguračními diplomy, následně se začal obklopovat vlastním okruhem dvořanů, v podstatě rezignoval na českou vnitřní politiku a svou pozornost obrátil na získávání nových zemí, kde by mohl uplatňovat svou moc bez ohledu na českou šlechtu.⁷²

Důležitým mezníkem Janova života byla jistě smrt jeho otce. Římský císař Jindřich VII. Lucemburský naposledy vydechl na horké půdě dnešní Itálie v srpnu 1313, tato událost Jana vtáhla do víru evropské politiky a mladý král evropskou politiku až do své smrti neopustil. Jan Lucemburský jistě chtěl získat římskou korunu po svém otci, ale jeho kandidatura byla, mimo jiné i pro jeho mládí, nemožná.⁷³ O římský trůn se po smrti Jindřicha VII. ucházeli dva uchazeči, Fridrich Habsburský zvaný Sličný a Ludvík Wittelsbašský zvaný Bavor. Jan jakožto kurfiřt podpořil v říjnu 1314 Ludvíka Bavora (který mu za to mnoho slíbil), o den dříve byl však Fridrich Sličný zvolen králem druhou částí kurfiřtů (svůj hlas mu dal z pozice českého krále, za kterého se stále považoval, Jindřich Korutanský), Svátá říše římská v tu chvíli měla tedy dva krále. Jan Lucemburský v souboji dvou římských králů podporoval Ludvíka Bavora i nadále, k rozhodující bitvě mezi římskými králi došlo 28. září 1322 u bavorského Mühldorfu, Jan se této bitvy na Bavorově straně účastnil a zazářil v ní jako skvělý válečník, vítězstvím v této bitvě si Ludvík Bavor zajistil římský trůn na dalších více než 20 let.⁷⁴

Vztah Jana Lucemburského s Eliškou Přemyslovnou nebyl, souzeno ahistoricky dnešní optikou, ideální, ovšem nepříliš vřelý vztah mezi králem a královnou nebyl ve středověku ničím unikátním a ojedinělým. Pro historii je ovšem nejpodstatnější, že královna Eliška přivedla 14. května 1316 na svět, po předchozích dvou dcerách, syna. Syn byl pokřtěn mohučským

---

⁷¹ BOBKOVÁ, Lenka, *Český král a hrabě lucemburský Jan*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 57-58.

⁷² TAMTÉŽ, s. 60.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 59.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 64.

arcibiskupem Petrem z Aspeltu a dostal jméno zemského patrona a zároveň jméno po svém dědovi z matčiny strany.⁷⁵

O vládě Jana Lucemburského bylo již napsáno mnoho, byl vnímám jako král příliš lehkovážný, příliš dobrodružný, který netrávil mnoho času v českých zemích. Na druhou stranu lze ale určitě říci, že král Jan územně rozšířil české země a že to byl politik skutečně evropského formátu. Tento rozporuplně vnímaný král zemřel 26. srpna 1346 v jedné z bitev stoleté války, konkrétně v bitvě u Kresčaku na straně francouzského krále, smrt ho zastihla již slepého nedlouho poté, co pomohl svému nejstaršímu synovi na římský trůn.⁷⁶

4.1.3 VLÁDA KARLA IV.

Karel IV. se narodil, jak již bylo napsáno výše, 14. května 1316. Křest Václava byla velice významná událost, o čemž svědčí, že křest se konal ve svatovítské bazilice za účasti Petra z Aspeltu, dále také Václavova prastrýce a trevírského arcibiskupa Balduina a posledního pražského biskupa Jana IV. z Dražic a několika dalších vysokých církevních představitelů.⁷⁷ Hned jako dítě byl mladý Václav svědkem rozepří mezi jeho matkou a otcem. Na jaře 1323 byl na popud svého otce poslán do Francie na dvůr krále Karla IV. Sličného, jehož jméno po biřmování přijal za své, a jeho manželky Marie Lucemburské.⁷⁸ Pobyt ve Francii mladého Lucemburka velmi ovlivnil, naučil se zde číst a psát ve francouzštině i latině, seznámil se středověkou scholastickou filosofií, poznal zde vzdělance Pierra de Rosieres, pozdějšího papeže Klimenta VI., který sice nepatřil ke Karlovým stálým učitelům, ale nadchl ho svým vzděláním a zajistil mu vstup na pařížskou Sorbonnu. Karel na francouzském dvoře také vnímal projevy panovnického majestátu a chod královského dvora včetně jeho rituálů, stejně tak na Karla jistě zapůsobily královské paláce, lidnatá Paříž a majestátní gotické katedrály. V neposlední řadě byl Karel ve Francii také hned roku 1323 oženěn s Blankou z Valois.⁷⁹

Karel se po odjezdu z Francie ocitl v Lucembursku, odtud byl ale povolán otcem do Itálie, kde získal své první vladařské zkušenosti. Jeho otec spravoval v dnešní severní Itálii vrtkavé panství označované jako italská signorie, jejíž správu dal Karlovi na starost. Karel brzy

---

⁷⁵ BOBKOVÁ, Lenka, *Lucembursko-přemyslovský dědic Českého království Karel IV.*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 71.

⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 76.

⁷⁷ ČECHURA, Karel IV. *Na dvojím trůně*, 2016, s. 27.

⁷⁸ BOBKOVÁ, Lenka, *Lucembursko-přemyslovský dědic Českého království Karel IV.*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 71.

⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 72.

musel čelit silné protilucemburské lize, která se zde zformovala, Karel se střetl s vojsky nepřátel v bitvě o pevnost San Felice u Modeny na svátek sv. Kateřiny, v bitvě zvítězil a věřil, že za vítězství vděčí právě této světicí, po celý život ji pak uchovával ve zvláštní účtě.⁸⁰ Tato událost jistě posílila Karlovu zbožnost, nebyla ovšem jediná, další takovou událostí byl sen o potrestání zhýralého vévody andělem, který se Karlovi zdál, načež se objevila zpráva, že dotyčný vévoda skutečně zemřel, Karel byl tím pádem přesvědčen o varovném poslání daného snu a snažil se žít život podle křesťanské etiky.⁸¹ Lucemburské panství v Itálii nemělo dlouhého trvání a Karel se po jednání s českými pány v tyrolském Meranu vrátil na podzim 1333 do Českého království.⁸²

V českých zemích se Karel nejprve seznamoval s místními poměry, znalost češtiny zapomněl a musel se ji učit znovu. Stal se de facto vládcem Českého království, zatím ale ne z titulu českého krále, otec mu udělil jen titul markraběte moravského.⁸³ Až v červnu 1341 ho otec oficiálně označil jako svého následovníka na českém trůně. V českých zemích se plně ujal vlády až po otcově smrti a korunován byl českým králem 2. září 1347 z rukou prvního pražského arcibiskupa.⁸⁴

Co se týče širší evropské politiky, Lucemburkové se ve třicátých letech dostávají do sporu s Wittelsbachy o tyrolské dědictví a začínají usilovat o císařskou korunu. Klíčový rok pro její získání byl rok 1342, kdy se papežem stává již zmiňovaný Kliment VI. V roce 1346 vyhlásil klatbu nad císařem Ludvíkem Bavorcem (jeho dvůr byl centrum protipapežských myšlenek) a Karel byl, nejen díky papeži, ale i díky vyjednávačskému umu jeho prastrýce Balduina, v červenci 1346 zvolen římským králem díky hlasu pěti kurfiřtů. 26. listopadu 1346 byl pak korunován v Bonnu, korunovace v tradičních Cáchách nebyla možná, poněvadž město zachovávalo věrnost Ludvíku Bavorovi.⁸⁵ V tuto chvíli měla tedy říše jednoho císaře a jednoho krále a nastalo dvojvládí. Situace se změnila smrtí Wittelsbacha v říjnu 1347. Následoval Karlův zápas o uznání v říšském prostoru, postupně získával na svou stranu spojence a tento tvrdý boj o uznání, pro který Karlovi nedělalo problém povolit i protižidovský pogrom, vyvrcholil Karlovou korunovaci v Cáchách 26. července 1349. V dalším roce se již i finálně

---

⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 73.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 73.

⁸² ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, 2016, s. 39.

⁸³ TAMTÉŽ, s. 40.

⁸⁴ BOBKOVÁ, Lenka, *Lucembursko-přemyslovský dědic Českého království Karel IV.*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 77.

⁸⁵ ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, 2016, s. 67-69.

vyrovnal s Wittelsbachy a získal říšské korunovační klenoty.⁸⁶ Dovršením Karlovy politiky byla poté římská jízda a korunování na císaře. Karel se k ní odhodlal až po smrti Klimenta VI. na podzim 1354, oficiálně ji zahájil na den sv. Václava, čímž zdůraznil důležitost českých zemí pro svou politiku. 5. dubna 1355 byli Karel a jeho manželka Anna Svídnická korunováni papežským legátem a od této chvíle se Karel nazývá Karlem IV., čímž se vědomě stává následovníkem Karla Velikého, prvního císaře středověké říše.⁸⁷ Ocítá se na vrcholu světské moci, stává se spolu s papežem hlavou a vládcem západního křesťanstva, v tehdejší křesťanském vidění se v podstatě stává vládcem celého „světa“, řečeno slovy Beneše Krabice z Weitmile se Karel stal vládcem „*veškerého okrsku zemského*.“⁸⁸

V dalších letech své vlády se Karel soustředil zejména na další konsolidaci moci císaře ve Svaté říši římské a na zabraňování jejímu dalšímu tříštění v německé části.⁸⁹ Svou představu o politické struktuře říše vtisknul do své Zlaté buly. Snažil se také o vyvažování vztahů s Francií, která byla ve válce s Anglií, a také s Uherskem i Polskem. Územní expanzi zemí spadající pod českou korunu zakončil ziskem Braniborska roku 1373, kde si zřídil svou druhou rezidenci.⁹⁰ Dalším cílem Karlovy politiky bylo přesunutí papeže zpět do Říma, což se mu povedlo jen na omezenou dobu, papež Urban V. z Avignonu do Říma sice přicestoval a Karel do Věčného města podnikl roku 1368 druhou římskou jízdu, při které byla korunována jeho poslední žena Alžběta Pomořanská, papež se ale roku 1370 vrátil zpět do Francie, Karlovy plány na obnovení římského papežství se tímto zhroutily.⁹¹ Po narození syna Václava bylo pro Karla cílem zabezpečit Václavovi říšský trůn. To se mu po složitých vyjednáváních nakonec podařilo a Václav byl roku 1376 korunován v Cáchách.⁹² Poté se ještě císař, již na sklonku svého života, vydal se synem do Francie na jednání s francouzským králem o anjouovském dědictví.⁹³

O vládě Karla IV. by se dalo napsat ještě mnoho, dalo by se psát o jeho fundátorské činnosti, o sběru relikvií, o rozšíření Prahy za jeho vlády, o vzestupu kultury a vzdělanosti v jeho době, pro potřeby této práce je ale výše uvedený historický kontext dostatečný. Cesta Lucemburků na český trůn byla výsledkem širších evropských událostí, stejně jako cesta Karla

---

⁸⁶ BOBKOVÁ, Lenka, *Římský král a císař Karel IV.*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 87-90.

⁸⁷ ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, 2016, s. 77.

⁸⁸ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 230.

⁸⁹ BOBKOVÁ, Lenka, *Římský král a císař Karel IV.*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 96.

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 95.

⁹¹ ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, 2016, s. 79-80.

⁹² BOBKOVÁ, Lenka, *Římský král a císař Karel IV.*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 95.

⁹³ ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, 2016, s. 199.

IV. na trůn římský. Karel byl skutečně středověký člověk, zbožný a vzdělaný křesťanský univerzalista (a zároveň také na druhou stranu velice pragmatický politik), který chápal události ve svém životě jako projevy Boží vůle.⁹⁴ České království bylo pro Karla základním kamenem celé jeho říšské politiky, bylo centrem celé jeho říše.⁹⁵ Karlova koncepce křesťanského univerzalizmu a českých zemí jako středu říše se odráží v pramenech, které budou v následující kapitole analyzovány, proto byl v této kapitole představen tento historický kontext Karlovy doby. Karlova bytostně středověká lucembursko-česká říše avšak po jeho smrti začíná vykazovat trhliny, Karel umírá 29. listopadu 1378, začíná papežské schizma a jeho politický projekt se, stejně jako celý středověk, bortí pod vlastní vahou a plně propuká pozdně středověká krize.

---

⁹⁴ BOBKOVÁ, Lenka, *Lucembursko-přemyslovský dědic Českého království Karel IV.*, in: ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 84.

⁹⁵ ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, 2016, s. 83.

4.2 HISTORIOGRAFIE VE 14. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Středověk hledal důvody pro mnoho jevů v minulosti, hledal historické argumenty pro vysvětlení soudobých událostí a skutečností. Minulost ospravedlňovala přítomnost. To byl jeden ze základních důvodů proč byla vůbec psána díla historiografická, historie mohla poskytnout argumenty pro mnoho věcí, zejména pro politické cíle.⁹⁶ Dále historiografie sloužila k uvědomění si společných dějin a identity nějaké skupiny.

Středověké dějepisectví bývalo produkováno v mnoha formách, ve formě legend, životopisů, chronologických análů, ale nejčastěji ve formě kronik. Všechny tyto prameny jsou prameny narativní, všechny vyprávějí historii a rozhodně ne objektivně. Středověk neznal rozdělení literatury na uměleckou a odbornou, smyslem historických děl bylo zapůsobení na čtenáře prostřednictvím umělecké formy, nelze v nich tedy hledat objektivní fakta, ale lze v nich zkoumat, jak středověký člověk přemýšlel.⁹⁷ V těchto pramenech nešlo o zachycení „objektivních historických skutečností“, projevuje se v nich subjektivní vidění autora a sociální realita společenské skupiny, k níž náleží, díky tomu je ale možno v těchto pramenech hledat ideologické a myšlenkové tendence autora a specifické oblasti jeho čtenářů a čtenářek.⁹⁸ Je zapotřebí upozornit na to, že autor každého pramene je již předem ovlivněn dobovým diskurzem, reprezentuje realitu jazykem, který již dopředu strukturuje naše myšlení, je ovlivněn dobovou sociální konstrukcí reality. Řečeno jinak, lidé si jsou vědomi vlastní individuality, podceňují ale význam sociálních vlivů, užívají totiž jazyk způsoby, které podléhají dobovým sociálním konvencím.⁹⁹ Autora tedy, ve smyslu poststrukturalistických teorií, nelze brát pouze jako jedince, který napsal text a udělil mu smysl, smysl dílo získává až prostřednictvím čtenářstva. Každé dílo realitu nejen reprezentuje, zároveň totiž realitu, v konkrétním případě této práce genderové vztahy, zpřítomňuje.

Co se týče historiografie ve 14. století v českých zemích, nedlouho po jeho začátku vzniká první kronika v češtině, *Kronika tak řečeného Dalimila*. Kronika je v historických skutečnostech místy chybná, ale je významná pro své napsání v českém jazyce a pro artikulování požadavků české šlechty a jejího „nacionálního“ sebeuvědomění. Další kronikou z 14. století je ve 30. letech vzniknuvší *Zbraslavská kronika*, jedná se o největší, nejdůležitější

---

⁹⁶ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 557.

⁹⁷ KUTNAR a MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, 1997, s. 7.

⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 24.

⁹⁹ FAIRCLOUGH, Norman, *Language and power*, London: Longman, 1989, s. 27.

a nejvyspělejší dílo svého druhu v česko-latinské literatuře.¹⁰⁰ Těmto dvěma pozoruhodným dílům ale nebude v této práci věnována z důvodu rozsahu větší pozornost, jelikož nejsou předmětem následné analýzy.

Prameny, které budou analýze podrobeny a které teď budou krátce představeny, nazýváme kronikami doby Karla IV. Jedná se o *Kroniku Františka Pražského*, *Kroniku kostela pražského* od Beneše Krabice z Weitmile, *Neplachovu kroniku*, *Kroniku Přibíka Pulkavy z Radenína* a *Světovou kroniku Jana Marignoly*. Analyzováno bude též vlastní dílo samotného Karla IV., vlastní životopis s názvem *Vita Caroli*, toto dílo stojí někde na pomezí díla historiografického a knížecího zrcadla.¹⁰¹

Kronika Františka Pražského vznikala v pražské kapitule, ve významném historiografickém středisku Českého království. V této instituci byly české dějiny dovedeny do osmdesátých let 13. století a teprve roku 1341 začal kazatel a kronikář František, na popud biskupa Jana IV. z Dražic, v dějepisectví pokračovat. První verze kroniky byla zejména oslavou posledního biskupa, po jeho smrti František dílo přepracoval a do středu pozornosti postavil Karla IV.¹⁰² Druhou recenzi kroniky zřejmě nepsal na výslovnou objednávku Karla IV., jisté ale je, že kvůli výtkám vůči Karlovu otci císaře neoslovila. Kronika také nebyla ve své době příliš rozšířena.¹⁰³ Pramenný základ kroniky tvoří Kosmas a jeho pokračovatelé a *Zbraslavská kronika*. O samotném Františkovi je známo jen to, co sám zaznamenal v kronice, není známo datum jeho narození ani úmrtí, je známo pouze to, že byl správcem školy na Vyšehradě a poté kaplanem a penitenciářem pražského biskupa a nějakou dobu kazatelem ve sv. Vítu.¹⁰⁴

Kroniku kostela pražského napsal kanovník pražské kapituly Beneš Krabice z Weitmile. Jana Nechutová uvádí, že ho sepsáním kroniky pověřil Karel IV., že se tedy jedná o oficiální dvorskou kroniku,¹⁰⁵ avšak Marie Bláhová tvrdí, že dílo není výtvorem oficiálního historiografa, že se nesnaží Karla hájit a zdůvodňovat jeho politiku, že vše sleduje z pozic pražského kanovníka, že kronika je tedy skutečně jen kronikou kostela pražského a nikoliv tedy oficiální kronikou Českého království.¹⁰⁶ Tato práce není s to tento spor rozsoudit, pro téma to není ani podstatné, kronika tak jako tak zobrazuje tehdejší ideologii vládnoucí vrstvy (míněno

---

¹⁰⁰ NECHUTOVÁ, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, 2000, s. 131.

¹⁰¹ TAMTÉŽ, s. 143.

¹⁰² KUTNAR a MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, 1997, s. 39.

¹⁰³ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 566.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 564.

¹⁰⁵ NECHUTOVÁ, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, 2000, s. 137.

¹⁰⁶ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 571.

v Gramsciho smyslu kulturního hegemonie), ať již přiznaně oficiálně nebo skrytějším způsobem. Jisté ovšem je, že kronika je velmi důležitým pramenem o době Karla IV.¹⁰⁷ Kronika také nebyla ve své době příliš rozšířena. Jejím hlavním pramenným základem je *Kronika Františka Pražského* ve své druhé recenzi, *Kosmova kronika* a její pokračovatelé a i císařova *Vita Caroli*. Kronika končí v listopadu 1374, v létě 1375 umírá její autor, pocházející z českého vladyckého rodu, který byl kanovníkem, arcijáhnem žateckým a ředitelem stavby pražské katedrály.¹⁰⁸

Neplachova kronika, plným názvem *Neplachovo stručné sepsání kroniky římské a české*, byla pokusem o syntézu dějin českých a světových, o zasazení dějin českých do širšího kontextu. Neplach byl opatem v Opatovicích nad Labem a podnět k sepsání díla mu dal představený jeho kláštera, není tedy dílem oficiální dvorské historiografie, navazuje spíše na historiografickou činnost klášterního prostředí.¹⁰⁹ Neplachovým zdrojem byl hlavně Kosmas, ale také Dalimil. Dílo je literární historií hodnoceno jako nepříliš významné, je psána velice stručně a stroze.¹¹⁰ Kronika vznikla pravděpodobně kolem roku 1360, sám opat Neplach se narodil roku 1322 a zemřel roku 1371.¹¹¹

Kronika Přibíka Pulkavy z Radenína je produktem oficiální dvorské historiografie,¹¹² byla sepsána na popud císaře a také získala širší popularitu, byla brzy po svém sepsání přeložena do češtiny a němčiny.¹¹³ Kronika představuje oficiální Karlovu koncepci českých dějin, zdůrazňuje kontinuitu státu od Velké Moravy a následně sv. Václava po Lucemburky, staví stabilitu panovnické moci na dějinách, které Karlovi poskytují argumenty pro legitimitu jeho vlády.¹¹⁴ Kronika nejenže zdůrazňuje kontinuitu od Velké Moravy, také vyzdvihuje Karlovy předky, od otce podle kroniky pochází z Trojanů a přes ně z pohanských bohů, od matky ze zakladatele české dynastie Přemysla Oráče. Je zde též zmíněna tradice slovanské liturgie. Také je v kronice věnována pozornost specifickému postavení českého státu uvnitř římské říše.¹¹⁵ Kronika je psána od úsvitu českých dějin do roku 1330, Pulkava, mistr svobodných umění, farář

---

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 567.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 571.

¹⁰⁹ NECHUTOVÁ, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, 2000, s. 138.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, s. 139.

¹¹¹ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 582.

¹¹² BLÁHOVÁ, Marie, *Odras státní ideologie v oficiální historiografii doby předhusitské*, in: *Folia historica Bohemica*, roč. 12, Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1988, s. 269-284, s. 273. [online, cit. 27.3. 2024] Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:78363a93-4a04-11e1-1586-001143e3f55c?page=uuid:78363ba2-4a04-11e1-1586-001143e3f55c>

¹¹³ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 577.

¹¹⁴ KUTNAR a MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, 1997, s. 42.

¹¹⁵ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 574.

v Chudenicích a ředitel školy u sv. Jiljí, využil jako hlavní prameny *Kosmovu kroniku*, *Kroniku tak řečeného Dalimila* a sám císař mu poskytl několik dalších pramenů a přístup do královského archivu. Ani tak ale Pulkava nevytvořil dílo odpovídající úrovně, vyjádřil ovšem ideologickou náplň Karlovy koncepce českých dějin.¹¹⁶

Světová kronika Jana Marignoly vznikla také na přímý popud Karla IV. a je taktéž dílem oficiální historiografie. Stejně jako Neplachovo dílo byla pokusem o zařazení českých dějin do obecných dějin celého západní křesťanstva v duchu Karlova univerzalizmu. Na této kronice pracoval Jan Marignola, minorita pocházející z patricijské florentské rodiny, v 50. letech 14. století.¹¹⁷ Kniha měla začlenit české dějiny a české země, jako centrum lucemburské říše, do celoevropské kontextu. Do jaké míry se povedlo Marignolovi splnit Karlovy představy nemůžeme jistě říci, kronika, rozdělená do tří částí (od stvoření do potopy, o dějinách králů a o dějinách kněžství), ve své době ovšem nenašla větší ohlas a z toho můžeme usuzovat, že s ní císař nebyl příliš spokojen.¹¹⁸ Kronika vykazuje vyšší literární úroveň než prameny z českého prostředí, samotné české dějiny však Marignola příliš nepochopil, kronika je tak cenná zejména z toho důvodu, že do ní zakomponoval zkušenosti ze svých putování po Střední Asii, Číně, Indii a Arábii, na těchto cestách jako papežský legát strávil 15 let svého života.¹¹⁹ V českých dějinách vycházel opět zejména z Kosmy a jeho pokračovatelů.

Posledním analyzovaným pramenem bude *Vita Caroli*, vlastní životopis Karla IV. Autobiografie panovníka byla ve středověku velice neobvyklým typem historického díla.¹²⁰ Tento text je historickým dílem, ale do značné míry je i knížecím zrcadlem, je traktátem popisujícím vlastnosti ideálního panovníka. Karel toto dílo psal pod vlivem sv. Augustina a jeho *Confessiones*, text může být chápán jako vyznání autora, jako jeho hledání cesty k Bohu. Zároveň lze v textu vidět Karlovo pojetí panovnické moci a její role ve společnosti, stejně tak víru v její sakrální původ.¹²¹ Král byl obecně ve středověku považován od doby svého pomazání za „biskupa mimo církve“, pomazání ho vyzvedlo z laické aristokracie a přiblížilo k duchovnímu stavu, což přidávalo sakrálnímu charakteru královské moci.¹²² V Karlově životopisu lze nalézt typicky středověké moralizující pasáže ukazující Karla jako bytostně

---

¹¹⁶ TAMTÉŽ, s. 577.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, s. 580.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, s. 582.

¹¹⁹ NECHUTOVÁ, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, 2000, s. 139.

¹²⁰ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 561.

¹²¹ KUTNAR a MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, 1997, s. 42-43.

¹²² VAUCHEZ, André, *Světce*, in: LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 271.

středověkého člověka, ale i pasáže v kronikářském historickém stylu. Karel svůj životopis dovedl do roku 1340, neznámý pokračovatel ho poté dovedl až do roku 1346. Ještě za Karlova života byl přeložen do češtiny a později i do němčiny.¹²³

---

¹²³ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 562.

5 ANALÝZA PRAMENŮ

V této kapitole budou výše představené prameny analyzovány. Bude zkoumáno, jak jsou v pramenech ženy zobrazovány, vnímány, jak často jsou v nich zmiňovány, včetně kontextu, ve kterém jsou zmíněny. Bude též zkoumáno, jestli nejsou ženy v pramenech zobrazovány podobně v určitých opakujících se obrazech, v jakýchsi archetypech. Žena, která nebude v analýze kronik zmiňována pro velký výskyt v textu, je Panna Marie, ta je ve všech následujících pramenech zmíněna nesčetněkrát a je vidět, že k ní autoři pramenů chovali velikou úctu.

5.1 KRONIKA FRANTIŠKA PRAŽSKÉHO

Františkova kronika si dala za úkol vylíčit „[...] činy a mravy českých králů i různých jiných knížat [...]“¹²⁴ Tak to sám autor uvádí na začátku kroniky v obou recenzích. Je tedy jasné, že to není dílo, které by s nějakým zvláštním zřetelem sledovalo osudy žen či nějak o nich informovalo. Kronika sleduje dějiny Českého království, nepřekvapí tedy, že ženy nejčastěji zmiňované v kronice jsou manželky českých králů a dcery královského páru. Ženám není v kronice věnován velký prostor, ten největší je věnován Elišce Přemyslovně. Z více než osmdesáti kapitol je dle nadpisu jen sedm věnováno ženám. Neznamená to, že by ženy v kronice nebyly, autor často používá obraty typu: „[...] lid království ze svého krále nadmíru radoval a těšil.“¹²⁵ Při těchto obecných formulacích se do onoho lidu království ženy samozřejmě počítají. Ženy, o kterých se v kronice píše více a ty které jsou jmenovány, jsou téměř vždy jen ženy z nejvyšších vrstev. Dá se ale obecně říci, že ženám v kronice není dáno příliš prostoru a nestojí většinu kroniky ve středu dění.

První žena, o které nás František zpravuje, je Markéta Babenberská, manželka Přemysla Otakara II. Markéta je zde zobrazena pasivně, kronikář jen říká: „A týž král Přemysl si vzal za manželku Markétu, sestru krále rakouského vévody Fridricha, po jehož smrti mu připadlo vévodství rakouské.“¹²⁶ Tímto způsobem je v kronice zobrazena většina žen, jsou zmíněny často jen v situaci, kdy si je někdo vezme za manželku a ony jsou přitom vyobrazeny bez jakékoliv aktivní role. Dalším prvkem, který můžeme pozorovat na výše uvedeném citátu a také velice často i v dalších částech kroniky, je, že žena je často definována nějakým mužem, ať již jako v tomto případě bratrem, ale nejčastěji manželem a otcem. V souvislosti s Markétou nám

---

¹²⁴ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 58.

¹²⁵ TAMTÉŽ, s. 68.

¹²⁶ TAMTÉŽ, s. 61.

kronikář říká ještě jednu zajímavou skutečnost, když informuje o její neplodnosti, píše: „*A ačkoliv byla řečená Markéta neplodná, připisovala hanbu neplodnosti králi [...]*“¹²⁷ Je zde zajímavé, že autor považuje neplodnost za hanebnost, v originále používá slovo *obprobrium*,¹²⁸ je možno tedy soudit, že neplodná žena není v jeho očích příliš přívětivě hodnocena, což může být odrazem obecnějšího diskurzu, obecnějšího mínění mužské části společnosti.

Kronikář dále sleduje život Přemysla Otakara II. a sděluje čtenáři, že „*[...] si vzal za manželku dceru krále mazovského, jménem Kunhutu, s níž šťastně zplodil dědice.*“¹²⁹ Zde znovu lze nalézt zobrazení ženy typické pro celou kroniku, žena je zde pasivně brána do manželství a její identita je odvozena od jejího otce. Kunhuta jde zde zmíněna nejen v kontextu svatby, ale též v kontextu zplodění dědice, což je další skutečnost vinoucí se celou kronikou, ženy v ní jsou často zmiňovány v kontextu plození potomků.

František Pražský se dále vyjadřuje o dceři Přemysla Otakara II. Kunhutě, která proslula svým *Pasionálem*, píše o jejím vstupu do kláštera následujícím způsobem: „*[...] králova dcera jménem Kunhuta odřekla malicherností a [...] zaslíbila panenství Bohu [...]*“¹³⁰ Zde lze vidět uvažování středověkého klerika, světský život je pro něj plný malicherností, řeholní život má daleko větší hodnotu. Je zde také patrné, pro středověk typické,¹³¹ vysoké morální ocenění setrvání v panenském stavu. Kunhuta do kláštera vstoupila, ale poté „*Král Václav, její bratr, ji však z kláštera vzal a dal za manželku vévodovi mazovskému, jemuž porodila několik dětí.*“¹³² Žena je zde znovu pasivně dávána z rukou jednoho muže do rukou jinému muži a znovu je zmíněna v kontextu potomků. O této velmi významné ženě se v kronice tedy dozví čtenář jen málo, autor pak jako kdyby jen dodá, že se poté stala abatyší u sv. Jíří a k roku její smrti napíše, že byla Bohu oddaná a že „*byla po mnoho let s prospěchem abatyší.*“¹³³ Takže ačkoliv je to žena, u které by se dalo očekávat, že ji autor jako abatyši kláštera bude věnovat větší pozornost, není tomu tak.

Když kronikář píše o „zlých“ letech, jež nastaly po smrti Přemysla, vypráví o hladu, který v zemi zavládl, o lidech, kteří byli nuceni pro přežití jíst mrtvolu, o rodičích, kteří hynuli před očima synů hladem, zmíní se také o ženě: „*Dokonce jakási žena, sužována nesmírným*

---

¹²⁷ TAMTÉŽ, s. 61.

¹²⁸ FRB IV, Kronika Františka Pražského, s. 351.

¹²⁹ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 61.

¹³⁰ TAMTÉŽ, s. 63.

¹³¹ LENDEROVÁ; KOPIČKOVÁ; BUREŠOVÁ; MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, 2009, s. 75.

¹³² BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. s. 63.

¹³³ TAMTÉŽ, s. 96.

*hladem, se nehrozila sníst své dítě.*¹³⁴ Autor zde jistě chtěl ilustrovat příšernost oněch časů a vybral si pro svůj účel tu nejhroživější ukázkou, kdy žena, spojována s rolí pokračovatelky rodu, se zřekla své mateřské role pro nasycení svého vlastního hladu, překročila tím hranici sociální role, jež od ní byla očekávána, tím se dopustila hříchu, proto to kronikáři o více než 60 let poté, bez ohledu na pravdivost události, stojí za napsání.

Kronika poté zpravuje znovu o Kunhutě, vdově po Přemyslovi Otakarovi II. a matce Václava II. Text se týká situaci v království v době dětství Václava, kdy za něho vládla právě Kunhuta a její milenec Záviš z Falkenštejna, zajímavé zde je, že kronikář odsuzuje jednání Záviše, ale Kunhutu nikoliv. Záviš je pro něj zdrojem špatného stavu království, o Kunhutě však jen napíše, že byla „*zmámena jakýmsi pánem jménem Záviš.*“¹³⁵ Kunhutu zde tedy kronikář neviní ze situace, jež nastala, což u klerika možná překvapí. Důvodem může být vysvětlení, že František Pražský velice opěvuje Václava II., jako člověka, který kráčil „*od ctnosti ke ctnosti.*“¹³⁶ Možná kronikáři Kunhutino počínání opravdu přišlo bez rozporu s tehdejší morálkou, nebo, což tato práce pokládá jako pravděpodobnější, nechtěl pomluvit matku jím opěvovaného krále.

Guta Habsburská je v kronice velice pozitivně vyličená. Autor ji zmíní již při zasnubách s Václavem, to ovšem jen velmi krátce. Aktivní roli jí ale již přiřkne při domlouvání míru mezi Václavem a svým bratrem Albrechtem. Kronikář přímo píše, že jejím prostřednictvím bylo sjednáno mírové jednání, že byla rozvážná a že „*vyzývala s nejvyšší bedlivostí ke svornosti.*“¹³⁷ Dále se o ní lze dočíst při popisu korunovace Václava II., tam je ovšem jen zmíněna, nejvíce se o ní čtenář dozví v kapitole, která je jí přímo věnována, totiž v kapitole o její smrti. Je popisována jako zbožná žena, která před smrtí přemýšlí nad duchovními záležitostmi, ve verších ji autor popisuje jako ženu, která žila čistě a bez viny, jako krásnou, jako „*zrcadlo pravé žen skvělých a přeslavných, která / trvale střežila ctnost a jiným skýtala spásu. / Šlechtná, laskavá, cudná, vši pochvaly hodna byla.*“¹³⁸ Zde je jasně vidět, jaké ženy si František považoval, ženy ctnostné, laskavé, krásné a cudné, to je v jeho očích ideál ženství a zřejmě zde promlouvá i obecnější ideál ženy 14. století, respektive ideál ženy dle kleriků. Je zde i vidět středověká posedlost tělesností, Guta je zde zobrazena jako krásná a cudná, je zde patrné, že cudnost, jako regulace sexuality, je pro kronikáře velice důležitým aspektem při posuzování

---

¹³⁴ TAMTÉŽ, s. 64.

¹³⁵ TAMTÉŽ, s. 64.

¹³⁶ TAMTÉŽ, s. 64.

¹³⁷ TAMTÉŽ, s. 66.

¹³⁸ TAMTÉŽ, s. 70.

žen. Obecně celým středověkem se vine regulace zejména ženské sexuality, Edith Ennen dokonce tvrdí, že v pozdějších čarodějnických procesech byl klíčovým prvkem právě strach z ženské sexuality.¹³⁹ Ženy, které se vymykaly normám a svou sexualitu neregulovaly, často končily na hranicích.¹⁴⁰ Kronikář zde tedy se svým vysokým hodnocením cudnosti a zbožnosti královny Guty typicky zapadá do středověkého přemýšlení o ženách.

Dále František Pražský zmiňuje Alžbětu Rejčku a její svatbu s Václavem, ale Alžběta je zde pouze pasivní a není jí věnován žádný větší prostor. Dále ještě kronikář zmiňuje, že porodila dceru Anežku.¹⁴¹

Další ženou, o které nás kronika informuje, je Eliška Přemyslovna. Té je v kronice věnováno rozhodně nejvíce prostoru. František vyházel ze *Zbraslavské kroniky*, proto nepřekvapí, že Eliška je napříč celým dílem opěvována, nikoliv ale přímo adorována jako v případě *Zbraslavské kroniky*. Kronikář popisuje jednání českých pánů s císařem, svatbu Jana a Elišky, veselí, které po ní následovalo a vypravování zakončuje verši: „*právem je chválen Bůh, že takto povýšil vládně / dívku onu a určil jí na trůně vznešené místo.*“¹⁴² Následně popisuje korunovaci Jana a Elišky a zástupy radujících se lidí, když král s královnou sestupovali z Pražského hradu. Dále se o Elišce zmiňuje v souvislosti s Alžbětou Rejčkou, kterou nazývá macechou královny Elišky.¹⁴³ Je zde zajímavé, že se Eliška stává referenčním bodem pro ostatní postavy, že již není definována nějakým mužem, ale naopak od její osoby je odvozena identita někoho jiného. Eliška je poté hlavní postavou vypravování o sporu uvnitř království, Eliška je zde ve sporu s Jindřichem z Lipé a Alžbětou Rejčkou, Jindřich se snaží dostat do královniny přízně, ale „*[...] mysl královny se tak popudila, že byla nakloněna spíše vykonat pomstu než dát milost. Tato jistě spravedlivá tvrdost nebo správněji tvrdá spravedlnost v ženské mysli tak zatvrzelá způsobila v Čechách mnoho útrap, neboť vznešená mysl této urozené královny uvažuje, kdo a jaká je, co zakouší a od koho [...], totiž královna od vazala, paní od služebníka, kněžna od rytíře. [...] chce raději, aby bylo na čas otřeseno království než aby byla tak nezaslouženě v opovržení ona a její královský stav.*“¹⁴⁴ V této pasáži má Eliška skutečně velkou a aktivní roli a kronikář ji podporuje v její snaze posílit svůj královský majestát. Dále kronikář píše o tom, jak někteří Jana Lucemburského, zejména Jindřich z Lipé, popuzovali proti Elišce,

---

¹³⁹ ENNEN, *Ženy ve středověku*, 2001, s. 259.

¹⁴⁰ DINZELBACHER, Peter, *Svěťice, nebo čarodějky? Osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 149-153.

¹⁴¹ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 72.

¹⁴² TAMTÉŽ, s. 78.

¹⁴³ TAMTÉŽ, s. 84.

¹⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 92.

řikali: „[...] neposlouchejte této královny, své manželky, ale rozkažte jí, aby konala ženskou práci.“¹⁴⁵ Bohužel kronikář nespécifikuje, jakou ženskou práci měli ti, co popuzovali Jana proti Elišce, na mysli, každopádně lze z toho usuzovat, že představa společnosti o roli ženy v manželství byla jiná oproti roli, kterou v manželství měla Eliška. Ale zpět k příběhu, následně Jan přemluven vytáhl na Loket za Eliškou, zde došlo ke sporu, Eliška odchází do Mělníka a král se po této roztržce s manželkou, kdy bylo zrušeno „*pouto manželské lásky*“, začal chovat špatně, vyžíval se v pitkách, mší se účastnil nikoliv ze zbožnosti, ale ze studu. Kronikář zde jasně straní Elišce a ukazuje morální propad Jana po roztržce s Eliškou. Královna je v kronice ještě několikrát zmíněna, kronikář píše, o jejím posláni zlaté desky s ostatky svatých papeží, o jejím zbožném přání kanonizovat Anežku Přemyslovnu, o přivedení jeptišek řádu bratří kazatelů do svého domu na Újezdě a nakonec o její smrti. Kronikář říká, že před smrtí vykonala důstojné pokání a v posledních verších ji chválí zejména za to, že dala život svým synům a dcerám a tím zachovala svůj rod.¹⁴⁶ Autor ji tedy ve svém díle dává velký prostor, ve sporu s manželem jasně stojí na její straně, ale při její smrti pro ni nemá slova jako měl pro Gutu, kterou vykreslil jako ideální ženu, Elišku v posledních verších pochválí jen za její mateřství. To by se dalo vysvětlit teorií, která říká, že v patriarchálních společnostech jsou ženy přirovnávány k přírodě, proto jsou s nimi často spojovány děti, mateřství, kojení apod.¹⁴⁷

Zajímavá kapitola kroniky je o nových způsobech oblékání, které se za panování Jana objevily. Klerik zde hořekuje nad tím, že muži hanobili mužskou důstojnost tím, že začali nosit účesy podobné těm ženským. Hovoří také o dívkách, které se oblékaly nově a dávaly najevo přepych díky svým šatům. Autor ale tyto novoty, přepych v ženském oblékání a mužské porušování genderových rolí v otázce účesů, kritizuje a říká, že ti „*moudří a starší lidé v Čechách*“¹⁴⁸ tyto způsoby odsuzovali a pohrdali jimi. Autor zde sám sebe mezi ty moudré a staré počítá a nehodnotí kladně toto prolamování genderových stereotypů.

Další ženy jsou již v kronice zmíněny jen okrajově, je zde zaznamenán příchod Blanky z Valois do Prahy, přičemž byla prý velkolepě uvítána, zprávu o tomto najdeme již jen v druhé recenzi kroniky.¹⁴⁹ Dále se zde čtenář dočte o Anně Lucemburské a o její svatbě, kronikář o ní říká, že byla velmi rozumná, poněvadž se před manželstvím vyzpovídala a projevovala vždy

---

¹⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 94.

¹⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 108.

¹⁴⁷ ORTNER, Sherry B., *Má se žena k muži jako příroda ke kultuře?*, in: OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (ed.), *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998, s. 97.

¹⁴⁸ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 107.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 117.

vážnost svých mravů.¹⁵⁰ Zde je znovu vidět, že toto jsou vlastnosti, kterých si kronikář cení, ty tvoří základ nějakého archetypu dobré ženy v jeho očích. Kronika se také zmíní o smrti Alžběty Rejčky, ale je to jen krátká zmínka. Poté kronika zmiňuje korunovací nové manželky krále Jana, nová královna Beatrix byla podle kronikáře neoblíbená, neboť se v celé Praze za její přítomnosti stalo mnoho zlého.¹⁵¹ Kronikář zde jasně straní markraběti Karlovi a Blance, naopak královský pár Jana a Beatrix odsuzuje. Další zmínka o ženě je zmínka o smrti Markéty, dcery Jana Lucemburského, kronikář o ní píše, že byla ctnostná a půvabná, že její smrtí „[...] *uschla růže ženské krásy, padla lilie bělostné čistoty, vyprahla fialka chvályhodné pokory.*“¹⁵² Zde jsou znovu vidět ženské vlastnosti, kterých si František Pražský váží, krása, ctnost, čistota, pokora. Také je zde zajímavá symbolika květin, růži kronikář spojuje s krásou, lilii s čistotou a fialku s pokorou. Kronika se zmiňuje i sporu Jana Jindřicha a Markéty Tyrolské, kterou kronikář označuje za méně spravedlivou ve sporu,¹⁵³ což je logické, poněvadž autor stojí v tomto lucembursko-wittelsbašském sporu na straně Lucemburků. Další opravdu jen pár slovy zmiňovanou ženou je opět Blanka při korunovací a poté nová Karlova žena Anna, jež mu byla „*dána za manželku.*“¹⁵⁴ O Anně Svidnické a její korunovací se dočteme stejně strohým způsobem.¹⁵⁵

Pozoruhodný odstavec je věnován apulské královně, která společně s některým šlechtici zavraždila svého manžela. Kronikář toto chování pochopitelně odsuzuje a říká, že stejně jako první hřích kdysi spáchala biblická Eva, tato královna jej zopakovala. „*Hle, první hřích spáchaný kdysi první ženou, byl touto královnou opakován.*“¹⁵⁶ Je zde vidět, že stín prvotní hříšnice Evy stále dopadal na všechny ženy, pokud se dopustily hříchu. Jinými slovy biblické příběhy byly pro středověkou kulturu tak významné, že v nich středověcí myslitelé vždy mohli najít odůvodnění pro podmanění žen.

Poslední dvě ženy, které mají v kronice větší prostor, jsou bezejmenné a jsou zmíněny v kontextu zázraků. Autor píše o němž ženě, která přišla k hostii, jež přežila požár kostela, a díky tomu byla znova schopna mluvit.¹⁵⁷ Na samotném konci kroniky pak píše o slepé dívce ze Žitavy, která se doslechla o zázracích sv. Václava, přišla do Prahy, pomodlila se ve městě

---

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 123.

¹⁵¹ TAMTÉŽ, s. 127.

¹⁵² TAMTÉŽ, s. 132.

¹⁵³ TAMTÉŽ, s. 134.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 148.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 157.

¹⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 138.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 128.

k Václavovi, navrátil se jí zrak a byla schopna dojít k Václavovu hrobu a několika svědkům, které prý přivedl sám autor kroniky, o tomto zázraku řekla.¹⁵⁸ Svatováclavský kult byl v době lucemburské vědomě rozvíjen, zmínka o svatováclavském zázraku tedy zapadá do doby, ve které byla kronika napsána. Genderový aspekt těchto zázraků je těžké interpretovat, nabízí se je dát do kontextu se středověkým přesvědčením o spojení žen a nadpřirozené moci, ale v kronice jsou zaznamenány i zázraky, které se staly mužům, takže je těžké určit, jak moc velkou roli měla kategorie genderu při zobrazování zázraků.

Nejčastěji zmiňované ženy jsou tedy v *Kronice Františka Pražského* manželky králů. Největší prostor dal kronikář Elišce Přemyslovně. Ženy nejčastěji zmiňuje v kontextu manželství a plození potomků. Většina žen má v příběhu pasivní roli, Eliška Přemyslovna je naopak rozhodně nejsamostatnější. U žen si nejvíce cení cudnosti, krásy, pokory, čistoty a zbožnosti. Za zrcadlo žen skvělých a slavných označil Gutu Habsburskou. František Pražský nevěnoval ženám v kronice mnoho prostoru, na druhou stranu ale ani ženy nijak nehaní, pouze v případě apulské královny připomíná prvotní hřích, taktéž spáchaný ženou. Ženy, o kterých kronika informuje, jsou až na výjimky ženy z nejvyšších vrstev společnosti, což ale není překvapivé, to platí i pro muže. Nejčastější obraz ženy v kronice je obraz manželky a matky. V kapitole o nových způsobech oblékání a sestřihů je patrné, že autor měl danou představu o genderových rolích, danou představu jak má muž a žena vypadat a nesl nelibě, když toto bylo narušeno.

---

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 157.

5.2 KRONIKA KOSTELA PRAŽSKÉHO

Beneš Krabice z Weitmile při psaní své kroniky vycházel jak ze *Zbraslavské kroniky*, tak z *Kroniky Františka Pražského*, první tři knihy jsou zbraslavskému a Františkovu podání dějin velmi podobné, samostatná a tím pádem nejcennější je až čtvrtá kniha kroniky pojednávajících o událostech od roku 1346.¹⁵⁹ První tři díly kroniky jsou podobné Františkově kronice i v zobrazování žen, ženy jsou zde nejčastěji zobrazovány jako manželky a matky. Zobrazované ženy jsou taktéž ženy z těch nejvyšších společenských kruhů. Ženám je v této kronice věnováno ještě méně prostoru než u Františka, Eliška je zde taktéž nejčastěji zmiňovanou ženou a taktéž autor stojí na její straně, ale kupříkladu o Gutě Habsburské Beneš Krabice napíše jen, že byla „*ctnostná a v očích všech oblíbená*.“¹⁶⁰ Žádné delší popisování její krásy zde nenajdeme, ani verše smutnicí nad její smrtí, což ale je zřejmě dáno tím, že samotný text celé kroniky je psán poměrně prostým jazykem.¹⁶¹ Velkou odchylku najdeme pouze u vyobrazení královny Kunhuty. Zatímco František ji neodsoudil, Beneš píše, že vztah Kunhuty a Záviše vedl k „*velikému pohoršení všech čestných žen a paní [...]*“¹⁶² Označuje tento vztah za nedovolenou lásku. Benešova kronika dokonce říká, že „*O životě, smrti a pohřbu královny, totiž vdovy po Otakarovi, je lépe mlčet než psát, protože hříšně žijíc po smrti svého manžela, jak bylo řečeno, jméno i důstojnost po zásluze ztratila*.“¹⁶³ Beneš Kunhutino jednání přímo odsuzuje, je zde tedy obraz královské vdovy, která znovu vstoupila do vztahu a autor, příslušník kléru, to hodnotí velmi negativně. Zajímavé je, že stejné jednání Alžběty Rejčky autor neodsuzuje, pouze o konfliktu Elišky a Alžběty řekne, že se „*po ženském zvyku vzájemně pronásledovaly*.“¹⁶⁴ Beneš tedy ženy vnímal jako svárlivé, jako bytosti, kterým je konflikt vlastní. Toto je ovšem ale jediný podstatný rozdíl v zobrazování žen v prvních třech knihách Benešovy kroniky, následující analýza se proto bude týkat jen poslední čtvrté části jeho díla.

Na první straně čtvrtého dílu kroniky je zmíněna Anna Přemyslovna, Eliška Přemyslovna, označována jako „*panna jemná a krásná*“,¹⁶⁵ a dcery Jana a Elišky, u každé z nich je též napsán manžel, za kterého byly provdány. Ženy na počátku vyprávění nemají vůbec žádnou roli, jen manželskou. Beneš je ani nijak, kromě Elišky, nehodnotí a více o nich nesděljuje. Dále líčí osudy mladého Karla, tudíž je zmíněna svatba s Blankou, o Blance samotné

---

¹⁵⁹ NECHUTOVÁ, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, 2000, s. 137-138.

¹⁶⁰ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 178.

¹⁶¹ NECHUTOVÁ, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, 2000, s. 138.

¹⁶² BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 176.

¹⁶³ TAMTÉŽ, s. 176.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 188.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 212.

však neříká vůbec nic, kromě toho, že byla sestrou pozdějšího krále Filipa.¹⁶⁶ Znovu tedy je zde žena definována mužem. Další zmíněnou ženou je sv. Kateřina, „s přičiněním této slavné panny, již měl vždy v úctě“,¹⁶⁷ Karel zvítězil v bitvě. Poté je krátce zmíněna smrt Elišky Přemyslovny a je zde zmínka o tom, že Karel dal poslat pro Blanku, se kterou zplodil dceru Markétu, kterou provdal za uherského krále.¹⁶⁸ Takto jsou ženy u Beneše zobrazovány nejčastěji, jako manželky, dále bývá taky zmíněno, kolik porodily dětí, žádného dalšího slova však pro ně kronikář nepoužije, vždy se jedná o kratičkou zmínku.

Poté na delší dobu ženy z Benešova vyprávění naprosto mizí, až o několik stránek později je zmínka o smrti Blanky, zase pouze velmi krátká, informuje jen o smrti Blanky, tu identifikuje jako manželku pana Karla a zpraví nás o místu jejího pohřbení. Nedlouho poté se dozvíme o nové Karlově manželce Anně, dceři rýnského falckraběte, o jejím dědictví a o synovi, kterého s ní Karel zplodil, který ale však záhy zemřel.¹⁶⁹ Dále se kronika zmiňuje o Janu Jindřichovi a jeho nové ženě Markétě, se kterou zplodil několik dětí, kronikář zdůrazňuje, že Jan Jindřich tímto ze sebe setřásl hanbu impotence. V originále je zde, stejně jako u Františka Pražského, použito slovo „*opprobrium*“.¹⁷⁰

Poté v kronice následuje několik velice krátkých zmínek o ženách, čtenář se dozví o smrti královny Anny Falcké, taktéž jako u Františka o slepé dívce ze Žitavy, o svatbě Karla a Anny Svídnické, o jejich korunovaci, o narození jejich syna Václava, o smrti Anny Svídnické, o Karlově svatbě s Alžbětou Pomořanskou a o její korunovaci.¹⁷¹ Všechno jsou to ale krátké analistické zápisy, kde ženy mají jen pasivní roli a kronika o nich vlastně vůbec nic neříká.

Je zde ještě několik zmínek o Alžbětě v souvislosti s narozením potomků a o Karlově dceři Kateřině v souvislosti se svatbou s braniborským markrabím. Zajímavější je ale zmínka o Přibyslavě, sestře svatého Václava, která podle kronikáře žila v „*největší čistotě a odříkání, plná dobrých skutků*“,¹⁷² kronikář ji zobrazuje jako zbožnou a ctihodnou paní a je patrné, že si ji velmi váží. Neméně zajímavá zmínka je, stejně jako u Františka (i když ten o tom psal k jinému roku, Beneš to píše k roku 1367), o způsobech oblékání, mnoho lidí se podle kronikáře začalo oblékat jinak než dříve, lidé si oblékali zkrácené a nemravné šaty, muži si prý vycpávali

---

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 213.

¹⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 214.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 216-217.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 225-226.

¹⁷⁰ FRB IV, Kronika Beneše z Weitmile, s. 520.

¹⁷¹ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 228-223.

¹⁷² TAMTÉŽ, s. 239.

hruď hedvábím a vypadalo to jako kdyby měli ženská prsa.¹⁷³ Beneš, stejně jako František, ale tuto novou módu odsuzuje. Další zajímavým odstavcem je ten, ve kterém kronikář líčí pověstnou sílu Alžběty Pomořanské, říká, že silou předčila muže, že od Libuše nebylo v Českém království silnější ženy, ale je zajímavé, že zdůrazňuje, že „*přece se tím nechlubila, ani nevynášela ve svém srdci, ale připisujíc svou sílu Nejvyššímu, neukazovala ji často, ale jen když pan císař poručil.*“¹⁷⁴ Zde lze vidět, že kronikář chválí Alžbětu, poněvadž není na svou sílu pyšná, poněvadž ji připisuje Bohu a poslouchá císaře, taková žena je v Benešových očích hodna pochvaly. Úplně poslední zmínkou o ženách v kronice souvisí s tím, že Karel dal, po radě několika světských kněží, zbourat nevěstinec Benátky a vyhnal odtamtud nevěstky.¹⁷⁵ Kronikář s tímto činem evidentně souzní, což ale u klerika nepřekvapí

Ženy v Kronice kostela pražského mají velice malý prostor. Nejčastěji jsou zobrazovány jako manželky a matky, v kontextu svatby a plození dětí jsou taky nejčastěji zmiňovány, výlučně se jedná o ženy z největších vrstev. Je těžké posoudit, jak Beneš ženy vnímal, je evidentní, že počínání Kunhuty odsuzoval, na zobrazení konfliktu Elišky a Alžběty Rejčky je vidět, že ženy považoval za svárlivé, taktéž odsuzoval nošení zkrácených šatů a obecně prolamování genderových norem, naopak si ale cenil Elišky Přemyslovny, Alžběty Pomořanské, poněvadž nebyla pyšná na svou sílu, a sestry sv. Václava žijící v čistotě a odříkání. Beneš si cení těchto vlastností, což u klerika nepřekvapí. Zobrazení Kunhuty je ale tak negativní, že lze říci, že kronikář negativně vnímal ženy, které překračovaly hranice tehdejší morálky, také lze říci, že považování žen za svárlivé je esencialistická a vcelku misogynní představa. Co lze ale konstatovat s jistotou je, že ženy mají v kronice opravdu malý prostor, nevystupují skoro vůbec v ději aktivně, což lze na jednu stranu přičítat strohému stylu textu, ale na druhou stranu je neoddiskutovatelné, že Beneš o ženách jednoduše píše velmi málo, skoro se zdá, jako kdyby mu ženy vypadly z dějin.

---

¹⁷³ TAMTÉŽ, s. 239.

¹⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 243.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 246.

5.3 NEPLACHOVO STRUČNÉ SEPSÁNÍ KRONIKY ŘÍMSKÉ A ČESKÉ

Neplachova kronika je velmi krátká, strohá, psaná ve formě analistických zápisů a čtenář v ní nenajde mnoho informací, proto nepřekvapí, že ani mnoho žen v této kronice není zmíněno a když jsou, není jim dáno mnoho prostoru, to však v této kronice není dáno ani mužům.

V první části kroniky, věnující se římským dějinám, lze nalézt pouze několik málo žen, první je nejmenovaná sestřenice Antonia Caracally, s níž měla zplodit Marca Aurelia.¹⁷⁶ Dále se v kronice objevuje Helena, kterou Neplach označuje jako konkubínu císaře Constantia, o které píše, že našla Kristův kříž. Další zmíněnou ženou je „*Svatá panna Kateřina*“, jejíž smrt Neplach dlouze nelíčí, jen píše, že ji pohřbili na hoře Sinaj andělé.¹⁷⁷ Poslední ženou v této části je legendární papežka Jana. Neplach k roku 854 píše, že „*Jan z Anglie, jenž byl ženou*“ byl/byla papežem dva roky, pět měsíců a tři dny.¹⁷⁸ Není překvapivé, že Neplach této legendě o papežce ženě věří, ve středověku byla tato legenda poměrně rozšířená.¹⁷⁹

V druhé části kroniky se autor věnuje již českým dějinám, první zmíněná žena je zde Libuše. Kronika říká, že byla věštkyní a že „*Češi sami těžce nesli, že jim dává příkazy žena.*“¹⁸⁰ Proto prý sama Libuše slíbila, že si vezme manžela a nechala poslat pro Přemysla, kterého poté přijala se všemi poctami a spolu s ním stanovila všechna práva. Libuše zde není hodnocena negativně, ale je řečeno, že situaci, kdy vládla žena, nesli Čechové nelibě. Dále je zde zmínka o Libušině vidění, zde má v kronice dokonce přímou řeč. Poté je zde jen krátká zmínka o svatbě Bořivoje a Ludmily, až o něco později v kronice je zmínka o Mladě a Neplach ji dává plné uznání za její vyjednávání v Římě o zřízení biskupství a píše, že se poté stala abatyší a jméno jí bylo změněno na Marii, poté také na její a Vojtěchovu radu věnoval Pražskému kostelu a klášteřu sv. Jiří mnoho statků.¹⁸¹

Neplach následně líčí posloupnost papežů, až později se vrací k českým dějinám. Jakmile se k nim vrátí, píše opět o Ludmile, věnuje několik řádků jejímu zavraždění a nazývá ji blahoslavená. Poté znovu píše o Mladě, která se svým bratrem ustavila biskupství. Další zmínka o ženách je až o prvních dvou českých královnách, manželkách Vratislava a Vladislava, Svatavě a Juditě. Neplach také zmiňuje zapuzení Konstancie Přemyslem Otakarem I. Také opat

---

¹⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 531.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 532.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 536.

¹⁷⁹ BOUREAU, Alain, *The myth of Pope Joan*, Chicago: University of Chicago Press, 2001, s. 23.

¹⁸⁰ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 537.

¹⁸¹ TAMTÉŽ, s. 538.

píše o svatbě Václava I. s Kunhutou Štaufskou, o pohanech, kteří dobyli Jeruzalém a vraždili muže, ženy a děti bez rozdílu, a o budoucí svatě Anežce, která prý roku 1233 „*přijala šat chudých paní*.“¹⁸² Je zde vidět, že Neplach si Anežky velmi považuje, když napíše tuto na první pohled možná nepodstatnou informaci o jejím vstupu do kláštera do své kroniky. Dále kronika zmiňuje svatbu Přemysla Otakara II. s Kunhutou Uherskou, Přemyslova přechází manželka z nějakého důvodu zmíněna není. Neplach též píše o kanonizaci sv. Hedviky a o vstupu dcery královského páru do kláštera. K roku 1282 podruhé zmiňuje Anežku, tentokrát z důvodu její smrti, což znovu dokládá úctu, kterou k Anežce choval. Zajímavá je pak zmínka o dceři Přemysla Otakara II. Kunhutě, která prý nedbala bázně boží a vystoupila z řádu, ve skutečnosti ale vystoupila na žádost svého bratra Václava II. Ještě zajímavější je ale to, jak Neplach popisuje stav, ve kterém se království ocitlo po smrti Václava III., konkrétně říká, že za nastalé nepořádky, mor a hlad mohly Eliška Přemyslovna a Alžběta Rejčka, „*ty dvě ženy, jak jsem řekl, byly příčinou těch zlořádů*.“¹⁸³ Pro Neplacha tedy za krizi v království mohly ženy, bohužel nedodává proč. Nedodává, zda to byla vina pouze těchto dvou žen, nebo to podle něj bylo kvůli nějaké vlastnosti společné všem ženám, bylo by nesmírně zajímavé, kdyby toto Neplach rozvedl, bohužel ale tak neučinil.

Předposlední zmínka o ženách je zde v souvislosti s pogromem na Židy, kteří byli podle Neplacha roku 1338 pobíjeni s manželkami a dětmi. Poslední zmínka o ženě v kronice je o ženě bezejmenné, Neplach píše o ženě, která roku 1344 zemřela a byla pohřbena, vstala však z mrtvých, mnoho lidí zavraždila, nad jejich mrtvolami tančila a když byla probodnuta, tekla z ní krev. Nakonec musela být upálena, plamen se však rozhořel jen díky radě několika stařen, které řekly, aby k zapálení byly použity tašky z kostela.¹⁸⁴ Do jaké míry bylo pro Neplacha podstatné, že osoba, která vstala z mrtvých, byla žena, to se bohužel určit nedá. K roku 1336 totiž popisuje podobný příběh o člověku, který vstával z mrtvých, tentokrát ale o muži. Roli genderu je tedy v tomto příběhu těžké zhodnotit. Jisté ale je, že žena vstanuvší z mrtvých nebyla pro Neplacha nepodstatnou, nějakou hodnotu musel tomuto příběhu přikládat, jinak by si tuto příhodu nezapsal do kroniky. Také lze v tomto příběhu vidět jakýsi obraz moudrých stařen.

Obraz ženy u Neplacha je tedy jiný než u přechozích autorů. Ženy jsou tu také zobrazovány jako manželky, ale častěji tu nacházíme ženy zmíněné z důvodu jejich náboženského života. V kronice je zmíněna sv. Helena a sv. Kateřina v klasickém zobrazení

---

¹⁸² TAMTÉŽ, s. 543.

¹⁸³ TAMTÉŽ, s. 546.

¹⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 548.

panenské mučednice a světice. Největší prostor je věnován zřejmě Libuši, která sama není hodnocena negativně, Neplach jen píše, že Čechové hodnotili ženskou vládu jako špatnou. Libuše také jako jediná má v kronice přímou řeč, při příležitosti věštby o Praze. Dvakrát je zmíněna Mlada, jejíhož podílu na založení biskupství si Neplach zřejmě váží. To samé se dá říci o Anežce, které také věnoval dva zápisy v kronice. Naopak když Kunhuta Přemyslovna vystoupí z řádu, považuje to Neplach nedbání bázně boží. Kronikář taky zmiňuje kanonizaci sv. Hedviky. Neplach tedy hlavně zobrazoval ženy, kterých si jako klerik, opat kláštera vážil, zobrazuje ženy svaté a ženy, co se nějakým způsobem zasloužily o rozvoj církve. Je zřejmé, že tyto ženy vnímal pozitivně. Naopak vyloženě negativně vnímá Elišku Přemyslovnu, jejíž příběh v podstatě vůbec nevypráví, a Alžbětu Rejčku, nesvár těchto dvou žen považuje za příčinu krize království.

5.4 KRONIKA PŘIBÍKA PULKAVY Z RADENÍNA

Kronika, kterou sepsal mistr svobodných umění Pulkava, je oproti přechozím dílům o dost obsáhlejší. Zmíněk o ženách je v ní proto skutečně nespočetně, valná většina z nich je zmíněna jen krátce v souvislosti s tím, že si je někdo vzal za manželku, nebo v souvislosti s narozením dětí. Kvůli omezenému rozsahu této práce není možno sledovat zmínku o každé ženě v kronice, analýze bude proto podroben jen obraz těch žen, které se nějak vymykají tomuto klasickému zobrazení. Pozornost bude věnována zejména Libuši a dívčí válce, jakožto pověsti, jejíž ústředním tématem jsou genderové vztahy, sv. Ludmile, Mladě a Kunhutě, dále bude analýza zaměřena na obraz Kunhuty Uherské, Guty Habsburské a Elišky Přemyslovny, jelikož se v předchozích pramenech často vyskytovaly, a proto je zajímavé jejich obrazy porovnat.

První zmínka o ženách v Pulkavově kronice je o bezejmenných ženách prvních Slovanů. Když autor popisuje způsob života těchto, podle něj původních, obyvatel české kotliny někdy na úsvitě dějin, píše: „*Vše jim bylo společné, dokonce i ženy [...]*“¹⁸⁵ První Slované podle Pulkavy neznali zákony a žili jen podle zákonů přírody, Pulkava tedy implicitně říká, že v jeho době již lidé znají zákony a jedním z těchto zákonů je zákaz mnohoženství. Církev na nově christianizovaných územích vždy brojila proti mnohoženství, je však zajímavé poznamenat, že tento fenomén existoval na českém území nejen v nějaké mýtické době prvních Slovanů, jak to postuluje Pulkava, ještě v roce 1039 se totiž věnuje mnohoženství kníže Břetislav a prohlašuje ho ve svém projevu ve Hnězdně nad hrobem sv. Vojtěcha za nezákonné.¹⁸⁶

Libuše je v kronice zmíněna jako soudkyně po smrti svého otce Kroka. Pulkava ji označuje jako moudrou, jako ženu jemných mravů a citů. Čechové jsou ale zde stejně jako u Neplacha nespokojení s vládou ženy a žádají vládu muže. Libuše velmožům nespokojeným s ženskou vládou říká: „*V lásce a přátelství jsme vám vládla, jako žena. Nyní však budete mít podle svého přání za knížete muže [...]*“ Láska a přátelství jsou zde tedy spojovány s ženami, stejně tak neschopnost vládnout, k vládě je dle kroniky potřeba „*železná hůl*“, kterou mají pevně v ruce jedině muži. Libuše následně přání velmožů vyhoví a Přemysl je povolán od pluhu, ožení se s Libuší, ta následně věští o Praze a spolu Přemyslem vydají zákony a spravují zemi.¹⁸⁷ Zajímavé zde je, že autor uvádí, že zákony vydali Přemysl a Libuše spolu, že Libuše není po svatbě s Přemyslem úplně upozaděna. V celém vyprávění Libuše není negativní postavou, Pulkava ji dokonce připisuje pozitivní vlastnosti, motiv nespokojenosti mužů s vládou ženy je

---

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 274.

¹⁸⁶ HRDINA, Karel a kol. (edd.), *Kosmova kronika česká*, Praha: Paseka, 2005, s. 80.

¹⁸⁷ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 273-275.

ale stejný jako u Neplacha. Pozoruhodný je zde kontrast s *Kosmovou kronikou*, Kosmas o Libuši bez manžela, respektive o všech ženách bez manžela, přímo říká: „*Ta si zatím hověla, jak si rozpustile vedou rozmařilé ženy, když nemají muže, kterého by se bály [...]*“¹⁸⁸ U Kosmy je tedy explicitně misogynní aspekt daleko očividnější.

Následně chudenický farář popisuje pověst, která je dnes známa pod názvem dívčí válka. Jakási pyšná panna jménem Vlasta začne pomýšlet na ženskou vládu, svolá ostatní ženy, podá jim nápoj, po kterém začaly nenávidět muže. V té době také podle kronikáře ženy chodily na lov a prováděly různá cvičení jako muži. Tím Pulkava dobře ukazuje, jaké věci byly v jeho době chápány jako mužské a kterých se ženy neúčastnily. Pulkava nadále vypráví o vládě žen v Čechách, při které ženy zabíjely muže, ale po sedmi letech je muži díky Přemyslově lsti přemohli. Zajímavé je, že když ženy použily lest, kronikář je označuje jako kruté a nemilosrdné, zatímco když muži použili lest a následně začali pobíjet a stíhat ženy, kronikář napíše, že to dělali „*statečně*“,¹⁸⁹ dále kronikář zmíní, že krutou bezbožnost těchto žen některé neschvalovaly, čestné paní, panny a ženy s nimi nesouhlasily a odsuzovaly i jejich výstřednost. Pulkava je zde očividně na straně mužů, na straně patriarchátu, stejně jako některé ženy, které označuje jako čestné, poněvadž se nepřidaly ke vzbouřeným ženám. Tato pověst mužům sloužila k ospravedlnění své vlády nad ženami, podobné pověsti, které taktéž legitimizovaly patriarchát, lze nalézt v mnoha dalších společnostech.¹⁹⁰

Když Pulkava popisuje pověst, která je dnes nazývána luckou válkou, zpravuje čtenáře o maceše jednoho vojáka z lučanského vojska, kterému ona macecha poradila, jak se dostat z bitvy živý. Měl prvnímu protivníkovi, kterého zabije v bitvě, useknout uši, dát je do tobolky a poté prchnout z boje. To učinil a z bitvy díky tomu jako jediný vyvázl živý, když se ovšem vrátil domů, našel svou ženu mrtvou a zjistil, že jí chybí uši, načež vyndal z tobolky uši prvního zabitého nepřítele a zjistil, že jsou to uši jeho ženy. Kronikář zde tedy zobrazuje zlou věšticí macechu, kterou neměl voják poslouchat. Dále v lucké válce vystupuje věštkyně, která poradila českému vojsku obětovat osla bohům, což se na její radu stalo.¹⁹¹ Přibík Pulkava tedy načrtává obraz ženy-věštkyně, přičemž věštění bylo jednou ze složek trojího hříchu pohanské nevěry, spolu s magií a modlářstvím.¹⁹² Je zde tedy vyobrazena žena disponující nadpřirozenou mocí.

---

¹⁸⁸ HRDINA a kol. (edd.), *Kosmova kronika česká*, 2005, s. 16.

¹⁸⁹ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 278.

¹⁹⁰ BEAUVOIR, *Druhé pohlaví*, 1967, s. 136.

¹⁹¹ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 278-279.

¹⁹² KARBUSICKÝ, Vladimír, *Nejstarší pověsti české: fantazie-domněnky-fakta*, Praha: Mladá fronta, 1967, s. 17.

Sv. Ludmila je Přibíkem Pulkavou vyobrazena jako klasická světice a mučednice, označuje ji za první paní a patronku Čechů, přirovnává ji k perle a ke květu. Záslužně vzdělávala ve víře svého vnuka, byla zbožná a tato, stejně jako Neplach používá slovo blahoslavená, žena byla zavražděna a vzata na nebesa.¹⁹³ Obraz mučednice se zde neliší od Neplachova vyobrazení, jen je delší.

Opačně je zobrazena Drahomíra, kterou autor popisuje jako přešpatnou, nešlechtnou, krutou, jako druhou Jezábel.¹⁹⁴ I Pulkava si tedy u ženy, kterou zobrazuje negativně, pomůže biblickými přirovnáními.

Stejně jako u Františka Pražského, tak i u Pulkavy je žena, které se stal zázrak. Slepá žena stížená křivicí u hrobu sv. Václava opět nabyla plného zdraví.¹⁹⁵ Zázraky zde ovšem nejsou vyhrazeny pouze ženám, je zde i zázrak, který se stal muži, kronikář tedy spíše chtěl jen oslavit světce a nutně mu nešlo o genderový aspekt události.

Mlada je u Pulkavy také vyobrazena v dobrém světle, stejně jako u Neplacha. Tu kronikář označuje jako „*velmi zbožnou pannu, vzdělanou ve svatém Písmě a naukách.*“¹⁹⁶ Kronikář ji stejně jako Neplach popisuje v pozitivním světle a také zmiňuje její cestu do Říma, jednání s papežem a podíl na založení biskupství. Mladin obraz je obraz ženy aktivně a samostatně jednající, což je v celé kronice nepřiliš častý obraz.

Zobrazení Jitky, když ji kníže Břetislav unese, je zobrazení pasivní, je zdůrazněna její krása, ale samotná Jitka nemá větší roli. Zajímavější postavení ji kronikář přiřkl při ujednávání míru mezi Břetislavem a císařem Otou, kde Jitka vystupuje aktivně a moudře ujedná mezi muži dohodu.¹⁹⁷ Stejný obraz ženy aktivně ujednáující smír lze najít v konfliktu mezi králem Vratislavem a jeho bratrem Konrádem, zde žena Konráda jménem Virpirk, dle kronikáře moudrá a prozíravá též ujednává smír mezi bratry.¹⁹⁸ Stejný motiv je i u královny Svatavy „*laskavě*“ usmiřující své syny.¹⁹⁹ Zejména první případ lze dát do souvislosti se středověkým chápáním manželství jako „míru“, jako smíření dvou skupin.²⁰⁰

---

¹⁹³ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 281-282.

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 283.

¹⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 284.

¹⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 285.

¹⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 297.

¹⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 310.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 318.

²⁰⁰ KLAPISCH-ZUBER, Christiane, *Žena a rodina*, in: LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad, 2003, s. 243.

Další bezejmenné ženy zmiňuje kronika k roku 1243. K tomuto roku se v kronice píše, že byl dobyt a zpuštěn pohany Jeruzalém a že tito dobyvatelé zabíjeli jak muže, tak ženy. „[...]nešetřil věku ani pohlaví, nýbrž zabíjel všechny bez rozdílu.“²⁰¹ Toto je typická orientalistická představa, orientalistická je zde míněno v tom smyslu, jenž dal tomuto pojmu Edward W. Said. Ve své knize *Orientalismus* uvádí, že zobrazování muslimů jako krvelačných barbarů nemilosrdně zabíjejících muže i ženy bylo pro středověké autory typické. Dokonce píše, že středověcí evropští myslitelé chápali islám jako špatně uchopenou verzi křesťanství a že byl pro Evropu islám po celou dobu středověku traumatem.²⁰²

Další bezejmenné ženy zobrazuje autor v souvislosti s událostmi po smrti Přemysla Otakara II. Pulkava stejně jako František Pražský ilustruje obraz obrovské bídy pomocí obrazu matek, které zabily a snědly své dítě. „*Stalo se pak, že některé matky zapomněly na mateřský cit, zabily děti a ještě je snědly.*“²⁰³ Tedy i u Přibíka Pulkavy je použit pro zobrazení těch velice špatných časů ten nejhorší možný obraz, matek zapomínajících na svůj mateřský cit, žen, zřeknuvších se své mateřské role, s kterou byly tradičně spojovány.

O Kunhutě se poprvé čtenář v kronice dočte, když se stává roku 1261 manželkou Přemysla Otakara II., a kronikář ji mylně označuje za dceru knížete bulharského.²⁰⁴ Dále ji kronika zmiňuje, když se jí narodí potomek. Kronika o ní zpravuje, když ji braniborský markrabě zjal s malým Václavem na Bezdězu, královna poté využila jedné příležitosti a odešla z hradu do Prahy, slíbila, že se vrátí, ale nevrátila, syna na hradě nechala.²⁰⁵ Kronikář, zdá se, ji toto chování vyčítá. Kunhuta je poté zmíněna v souvislosti se Závišem, kronikář píše, že „*řečená královna obelstila svého dosud mladičkého syna*“,²⁰⁶ ten pak svěřil vládu v království Závišovi. Kunhuta je tedy zde zobrazena negativně, ne sice přímo z důvodu nemravné lásky se Závišem jako u Beneše Krabice z Weitmile, ale z důvodu manipulace s malým králem. Kronika se poté už o Kunhutě zmíní je v souvislosti s její smrtí.

O Gutě Habsburské se kronika poprvé zmíní k roku 1286, kdy přichází do Čech a je s radostí přijata lidmi i duchovenstvem.²⁰⁷ Následně je k roku 1297 zmíněna korunovace krále a královny, při které město zachvátily různé slavnosti, a všichni urození, včetně královského páru, vypadali nádherně. Poté kronika popisuje smrt Guty, neskládá ji ale nějaký veliký hold,

---

²⁰¹ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 357.

²⁰² SAID, Edward W., *Orientalism*, New York: Vintage, 1979, s. 60.

²⁰³ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 377.

²⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 368.

²⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 376.

²⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 378.

²⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 379.

jen jmenuje děti, které Václavovi povila.²⁰⁸ Žena je zde tedy znovu spojována s rolí matky a mateřstvím. Guta u Přibíka není tak opěvována jako u Františka Pražského.

Elišku Přemyslovnu kronika poprvé zmíní, když v souvislosti se smrtí Guty vyjmenovává děti, jež královna porodila. Dále se Pulkava zmíní o Elišce, když dá převést tělo svého bratra z Olomouce na Zbraslav.²⁰⁹ Chudenický farář poté přináší nový pohled na Elišku, zmiňuje, že ji chtěl Jindřich Korutanský provdat, poněvadž se jí obával, Eliška tento sňatek ale odmítla, poněvadž si nechtěla brát nikoho nižšího postavení. I Pulkava tedy dává Elišce aktivní roli v příběhu. Kronikář dále uvádí, že Eliška začala velmi tvrdou válku proti svému švagrovi a že chytře usilovala o jeho vypuzení.²¹⁰ Eliška Přemyslovna u Pulkavy tedy aktivně jedná a stojí v části příběhu ve středu dění. Autor ji zobrazuje jako velmi schopnou ženu, což potvrzuje i to, že píše, že právě díky její „*neobyčejné moudrosti*“ Jan Lucemburský po jejich svatbě dobyl Prahu.²¹¹ Dále už je Eliška zmíněna jen v kontextu narozených dětí, při příležitosti její smrti ji kronikář nazývá manželkou krále Jana a matkou císaře Karla.

Ženy u Přibíka Pulkavy jsou také nejčastěji zmiňovány jako manželky a matky, také se kronikář věnuje hlavně ženám nejvyššího sociálního postavení. Ačkoliv je kronika delší a žen je tam zmíněno hodně, jen Libuši, dívkám z dívčí války, Mladě, Ludmile a Elišce je věnován větší prostor. Poslední jmenované dává pravděpodobně prostor největší, stejně jako František Pražský a Beneš Krabice z Weitmile, přisuzuje jí aktivní roli v příběhu, zobrazuje ji jako ženu schopnou a moudrou. Pozitivně též zobrazuje Mladu a sv. Ludmilu, která je zde přímo archetypální světící. Drahomíra je v kronice zobrazena úplně opačně. Kunhutu kronikář popisuje také jako negativní postavu, ovšem nemoralizuje tolik jako Beneš Krabice, kritizuje ji, protože obelstila syna. Z toho lze usoudit, že Přibík Pulkava nelpěl tolik na přísné morálce jako Beneš. Z bezejmenných žen je v kronice obraz věstkyně, čili je zde spojení žen a magické moci, v kronice je žena zobrazena i v kontextu zázraku, dále jsou zobrazeny ženy z Jeruzaléma jako oběti násilí. Pokud jde o pohled Pulkavy na ženy, lze hledat nápoděvu v dívčí válce, v jejím líčení stojí Pulkava pevně na straně mužů, počínání žen kolem Vlasty odsuzuje a naopak označuje za čestné ty, které zůstaly na straně mužů a nepřidaly se k Vlastě. Z toho lze usoudit, že Pulkava nevnímá ženy negativně, dokud poslouchají muže a nepokoušejí se samy určovat svůj osud.

---

²⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 385.

²⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 392.

²¹⁰ TAMTÉŽ, s. 400-401.

²¹¹ TAMTÉŽ, s. 402.

5.5 SVĚTOVÁ KRONIKA JANA MARIGNOLY

První ženy, které františkán z Florencie svým velice kultivovaným jazykem, typickým pro celou kroniku,²¹² zmiňuje, jsou Panna Marie a sv. Klára, díky kterým prý přežil různé pohromy, které ho potkaly na jeho cestách.²¹³ To dokazuje Marignolovu zbožnost a úctu, jež k Panně Marii a světici Kláře choval. Další zmiňovanou ženou není nikdo jiný než biblická Eva, Marignola prý na své cestě viděl fíkovníky, s nimiž se Adam a Eva zakryli po jejich procitnutí. Dále se v první knize zmiňuje o dívce s vlčí nemocí, kterou viděl, a dívku, která se narodila s dvěma hlavami. Marignola o těchto příkladech mluví, aby pak mohl čtenářstvu říct, že má být vděčné, že se nenarodilo takto a má děkovat Bohu.²¹⁴ Z toho je znovu patrná Marignolova zbožnost. Dále se Marignola zmiňuje o lesních lidech, kteří prý nazí a chlupatí žijí se svými manželkami v lesích, víc nám však o nich bohužel nesděluje.

Poté se dostává ke Karlovi, velmi brzy zmiňuje jeho matku Elišku, popisuje ji slovy „*třpytící se hvězda*“²¹⁵ a přirovnává ji k biblické Rebece a k Libuši, načrtává zde paralelu mezi Libuší a Eliškou. Dále pak Elišku znovu nazývá jako „*nejjasnější*“ a popisuje ji slovy „*nejjasnější hvězda třpytící se dvojím paprskem jak moudrosti, tak ctnosti*.“²¹⁶ Marignola tu opěvuje Elišku zejména proto, aby tím opěvoval Karla, aby zdůraznil ctnosti jeho matky a tím posílil majestát císaře.

Následně se Marignola dostává k mýtickým českým dějinám, zmiňuje Kazi, Tetu, ale nejvíce Libuši, kterou vyobrazuje jako ženu moudrou, čistou tělem, jako ženu ušlechtilých mravů, laskavou a milou.²¹⁷ Toto budou jistě vlastnosti, kterých si kronikář cenil velmi vysoko na ženách, chybí snad jen zbožnost, což ale u pohanky Libuše nepřekvapí. Načež se Marignola dostává k Libušině soudu, který Libuše rozsoudí spravedlivě a muž, který soud prohrál, se začne dovolávat mužské vlády. Druhý den Libuše přednese mužům traktát o knížecí moci, o tom, že kníže bude vládnout rázněji než ona. Tento text je velmi podobný Kosmovu podání. Poté je posláno pro Přemysla, nastává svatba s Libuší, věštba o Praze a zkrocení lidu zákony.²¹⁸ Libuše má v tomto vypravování opravdu velkou roli, je aktivní účastnicí děje a dokonce jí autor přiřkl tři přímé řeči.

---

²¹² NECHUTOVÁ, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, 2000, s. 139.

²¹³ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 451.

²¹⁴ TAMTÉŽ, s. 454.

²¹⁵ V latinském originále „*stella micans*“, cit. z FRB III, *Kronika Marignolova*, s. 520.

²¹⁶ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 456.

²¹⁷ TAMTÉŽ, s. 459.

²¹⁸ TAMTÉŽ, s. 460.

Dívčí válka je zde taky přejata z Kosmy a nejedná se zde o válku v pravém slova smyslu jako u Pulkavy. Marignola ale píše o drzosti, smělosti a troufalosti²¹⁹ českých dívek, které zapomněly na svůj ženský stav, začaly lovit a vojensky sloužit jako mladí muži a také se jako muži oblékaly, dokonce si vybudovaly vlastní hrad Děvín. Mladíci poté dívky přemohli a tento stav skončil. Z textu je patrné, že Marignola není příznivcem této mýtické ženské emancipace, je to pro něj převrácení přirozeného řádu a řád a jeho neustálé znovu nastolování byl pro přemýšlení středověkého člověka velmi podstatný.

Další žena, které je věnován větší prostor, je sv. Ludmila a Drahomíra, ta byla pohnána ďáblovým vnuknutím a naopak Ludmila je zobrazena jako světice a mučednice a je zde popsán jeden zázrak. Také je zmíněna Mlada a její cesta do Říma, Marignola ovšem nezmiňuje její roli při založení biskupství.²²⁰ Poté je v kronice jen zmínka o manželce Boleslava II., autor pouze sděluje její jméno a počet zplozených dětí, je tu tedy zobrazena jako většina žen v předešlých kronikách. Dále je zmiňována Jitka a její únos Břetislavem, Jitka zde nemá žádnou roli, je pouze kořistí pro mladého Přemyslovce, poté je řečeno, že s ní Břetislav zplodil četné potomstvo.²²¹ Další zmínka o ženě je při příležitosti smrti Boženy, matky Břetislava, kde ji autor chybně uvádí jako matku Boleslava. Marignola dále vypráví o Spytihněvovi, o tom, že dal vyhnat muže i ženy mluvící německy, také vypráví o jeho sporu s abatyší od sv. Jiří, přičemž dává abatyši poměrně velký prostor a věnuje jí několik veršů v přímé řeči. Abatyši při tomto sporu označí jako divokou medvědicí.²²² Kronikář píše, že Spytihněv v mládí opravoval zeď hradu a při opravě této zdi dal zbořit pec, kterou abatyše nedovolila zbourat, kronikář je ale zde jasně na straně Spytihněva, který prý dal „*přednost obecnému prospěchu před tak malou pecí*“, abatyše je tu naopak zobrazena jako žena svárlivá, která „*zahrnula mladíka urážkami*“ Další jen kratičká zmínka o ženě je o smrti manželky krále Vratislava. Následující žena v příběhu kroniky je manželka Konráda, bratra Vratislava II., díky které bylo mezi bratry dosaženo smíru, tato žena jménem Virpirk zde má aktivní roli a též přímou řeč.²²³ Další větší prostor je věnován matce Vladislava, je zde popisován rozhovor matky a syna a matce zde kronikář dal přímou řeč.²²⁴ Dále už se čtenář jen dozví o smrti manželky Soběslava Adleity, o svatbě Václava I. s Kunhutou

---

²¹⁹ V latinském originále „*insolencia*“, cit. z FRB III, Kronika Marignolova, s. 526.

²²⁰ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 464-466.

²²¹ TAMTÉŽ, s. 470.

²²² TAMTÉŽ, s. 472.

²²³ TAMTÉŽ, s. 477.

²²⁴ TAMTÉŽ, s. 486-487.

Štaufskou, o svatbě Přemysla Otakara s Kunhutou Uherskou, o kanonizace sv. Alžběty a o vstupu pozdější sv. Anežky do kláštera.²²⁵

U Marignoly tedy lze nalézt několik žen, o kterých je jen krátká zmínka jsou zmíněny pouze v kontextu manželství a plození potomků. Na druhou stranu má v této kronice několik žen přímou řeč a aktivně vstupují do dění. Velice pozitivně autor zobrazuje Elišku, čímž oslavuje nejen ji, ale i Karla. Mnoho pozitivních vlastností připsal také Libuši. Sv. Ludmila je u něj zobrazena jako typická mučednice. Negativně je zobrazena Drahomíra, které ale plán na vraždu vnukl ďábel, a taktéž abatyše ve sporu se Svytlahem, ta je zobrazena také negativně, je vyobrazena jako žena hádává. Také dívky v dívčí válce autor popisuje vyloženě záporně, dovolily si moc a zapomněly na svůj stav. Takže jsou u Marignoly ženy, které jsou zobrazeny vyloženě pozitivně, ale i ty, které jsou zobrazeny opačně, těžko se však usuzuje z těchto zmínek Marignolovo vnímání žen. Veskrze všechny ženy, které autor zmiňuje, jsou z nejvyšších kruhů společnosti.

---

²²⁵ TAMTÉŽ, s. 515.

5.6 VITA CAROLI

První ženy zmíněné v císařově autobiografii nalezneme čtenář ve třetí kapitole. Karel zde říká, že matkou jeho otce byla Markéta, dcera vévody brabantského. Píše, že Jan pojal za manželku Elišku, dceru Václava II. Poté píše o tom, jak Jan vyhnal Jindřicha Korutanského, který měl za manželku Annu, starší sestru Elišky. Karel dále píše o svém narození z Elišky a o dalších dvou dětech královského páru. Taktéž čtenáře zpravuje o sestřích Jana Lucemburského a vyjmenovává, za koho byly provdány. Sám pak píše, že mu byla za manželku dána Markéta, známá jako Blanka z Valois.²²⁶ O žádné ženě ale bohužel nesděljuje více.

Dále Karel píše o zapuzení manželky anglického krále a jejího syna, manželka anglického krále byla zároveň sestrou francouzského krále, a proto se mezi králi rozhořel spor. Poté Karel, tchán Karla IV., provdal svou dceru Johanu za syna Eduarda, který byl z Anglie vyhnán. Následně píše o smrti francouzského krále, po kterém zbyla těhotná manželka, která posléze porodila dceru, ale poněvadž podle zvyků ve francouzském království ženy nenastupují na trůn, nastoupil na něj Filip, syn Karlova tchána, jehož sestru měl Karel za manželku.²²⁷ Ačkoliv zde Karel zmiňuje několik žen, o žádné se nerozepisuje více.

Další zmíněné ženy v životopise jsou znovu Anna Přemyslovna, Markéta Pyskatá a je zde zmínka o smrti Elišky, taktéž Karel píše o svatbách svých dvou sester.²²⁸ Ženy jsou tu ale jen prostředky sňatkové politiky, Karel o nich nepíše další věci.

Karel následně píše o bitvě u San Felice, kde je další zmíněnou ženou sv. Kateřina, Karel ji ovšem v této části textu neprokazuje velkou úctu, nepíše toho o ni mnoho, jen napíše, že s milostí boží zvítězil.²²⁹

Císař zmíní další ženy až při popisu svého snu, pomocí těchto žen určuje identitu dauphina z Vienne, který je za hřích smilstva andělem ztrestán.²³⁰ Ačkoliv to Karel o ženách přímo neříká, lze usuzovat, že žen, které byly příliš hříšné a příliš smilnily, si pravděpodobně moc nepovažoval.

Karel v další kapitole znovu hovoří o svých sestřích a Janu Jindřichovi a Markétě, neříká však nic nového. Poté se zmíní o tom, že dal poslat pro svou manželku, aby přišla do Českého království, a poprvé se zmíní o dceři Markétě, jež se jim narodila. Poprvé se také zmíní

---

²²⁶ TAMTÉŽ, s. 17.

²²⁷ TAMTÉŽ, s. 19.

²²⁸ TAMTÉŽ, s. 21.

²²⁹ TAMTÉŽ, s. 23.

²³⁰ TAMTÉŽ, s. 26.

o Beatrix, nové manželce krále Jana.²³¹ Zmíní o ní, či byla dcerou a že zplodila jediného syna. Hlavní informace, které o této ženě poskytuje, jsou tedy či byla manželkou, či byla dcerou a kolik dětí porodila, jako kdyby o ní nebyla potřeba říkat více. Následující zmínka o ženě je v souvislosti s dědickým sporem v Polsku a poté o manželce Jana Jindřicha, za kterým Karel jel do Tyrol, aby je zastupoval ve věcech vlády, poněvadž byli Jan Jindřich a Markéta ještě mladí.²³² Žádná žena tu však stále nedostává prostor a aktivní roli v příběhu.

Další zmíněnou ženou je Karlova dcera Markéta v kontextu zasnoubení s Ludvíkem, synem uherského krále, a Karlova sestra, která zemřela, a sv. Ludmila, na jejíž svátek Karel četl evangelium.²³³

Další ženy lze v autobiografii nalézt opět jen v kontextu sňatkové politiky. Císař zmiňuje svou sestru Markétu, které umřel manžel a zbyl jí syn Jan, jehož poručnictví získal Ludvík Bavor a oženil ho se svou velmi mladou dcerou Annou. Karel píše, že Ludvík chtěl za ni složit sňatek, dokud ona sama nebude moci promluvit, ona však „z *dopuštění božího zůstala němá*.“²³⁴ Tato zmínka měla pravděpodobně za cíl očernit Ludvíka Bavora, který chtěl složit sňatek za jinou osobu, proto zasáhl Bůh a Anna zůstala němou.

Karel poté zmiňuje dvakrát rychle za sebou svoji sestru Markétu, druhé zmínění říká, že potřebovala pomoc. Budoucí císař také zmiňuje Pannu Marii a vzpomíná na vidění, které se mu zdálo v den jejího nanebevzetí. Další zmínka, jejíž autorem už není Karel, je o Markétě Pyskaté a Janu Jindřichovi, autor píše, že se po staletí nestalo, že by byl urozený pán takto zbaven manželky a země. O Markétě je pak psáno, že se „*poskvrnila hříchem cizoložství*“, a proto ji Jan Jindřich již nikdy nemůže „*zahrnovat sladkými objetími ani manželskou láskou tak, jak to vyžaduje stav manželský, bez pocitu hnusné ošklivosti*.“²³⁵ Toto je první místo ve *Vita Caroli*, kde lze najít nějaký hodnotící popis ženy, Markéta je zde zobrazena jako hříšná, což ale nepřekvapí, poněvadž stála na mocenské šachovnici Evropy na straně protivníků Lucemburků. Dále je z úryvku patrné, jak si autor, bohužel už ne Karel, představoval stav sňatek, jako plný sladkých objetí a lásky, ovšem zahrnována touto láskou nemůže být žena, která je poskvrněna hříchem, ta už si lásku, podle autora posledních kapitol pramene, zřejmě nezaslouží.

---

²³¹ TAMTÉŽ, s. 28.

²³² TAMTÉŽ, s. 29.

²³³ TAMTÉŽ, s. 32-33.

²³⁴ TAMTÉŽ, s. 39.

²³⁵ TAMTÉŽ, s. 49.

Úplně poslední žena je zde ve formě metafory. Římská církev je zde označena za matku, za matku všeho křesťanstva.²³⁶ To hezky ilustruje, jakou roli měla katolická církev ve středověké společnosti, zároveň tato metafora ukazuje představu o roli matky ve středověku. Římská církev se totiž starala o spásu všech západních křesťanů, starala se o ně a pečovala o ně, alespoň takový byl ideál, reálné ženy-matky tedy analogicky měly stejnou roli, roli těch, co se starají a pečují.

O zobrazení žen ve *Vita Caroli* se skoro nedá psát, ženy tu skoro zobrazovány nejsou. V autobiografii jsou ženy pouze zmiňovány jako něčí manželky, matky a jako předměty sňatkové politiky. Karel sám žádnou ženu nehodnotí, jeho vnímání žen z textu nelze posoudit, snad jen lze říct, že Karel si u žen nejvíce cenil, když dodržovaly křesťanskou etiku, z textu je totiž patrné, že žití života bez hříchu bylo pro Karla extrémně důležité. Jedinou zajímavější zmínku o ženě zaznamenal neznámý autor konce životopisu, ten zobrazuje Markétu Pyskatou jako poskvrněnou, což nepřekvapuje vzhledem k událostem s Janem Jindřichem a v souvislosti s konfliktem s Wittelsbachy. Neznámý autor také ukazuje, jak má dle něj vypadat manželství, jako plné lásky, ideál manželské lásky tedy rozhodně existoval i ve 14. století, tento ideál ale nebyl přístupný těm ženám, které už předtím nějak zhřešily. Je zde tedy stále se opakující motiv žen-hříšnic, pro které středověk neměl pochopení. Ženy zmíněné v autobiografii byly jen ty z řad elitních kruhů tehdejší Evropy, s velkou částí ve *Vita Caroli* zmíněných žen byl i sám Karel příbuzný, což ovšem vzhledem k propojenosti středověké aristokracie nepřekvapí.

---

²³⁶ TAMTÉŽ, s. 50.

ZÁVĚŘ

„*A to je konec kroniky*,“²³⁷ píše František Pražský na konci své kroniky a stejně tak toto je konec bakalářské práce na téma *Obraz ženy ve vybraných narativních pramenech 14. století*. Cílem této práce bylo zjistit, jak jsou ženy v narativních pramenech 14. století zobrazovány, jak jsou ženy vnímány jednotlivými kronikáři, v jakém kontextu jsou ženy zmiňovány, do jaké míry ovlivnilo sociální postavení kronikářů jejich pohled na ženy a jak tento jejich pohled zapadal do dobového diskurzu o ženách.

Prvně se práce věnovala nastínění základních informací o genderu jako historické kategorii, následně se tato práce zabývala postavením ženy ve středověku, kde byla pozornost upřena na pohled autorit na ženu a poté byla popsána situace tří ženských stavů, panenství, manželství a vdovství. Posléze se práce věnovala historickému kontextu 14. století, objasnila nástup Lucemburků na český trůn a ve zkratce načrtla vládu Jana Lucemburského a Karla IV. Poté práce představila jednotlivé analyzované prameny, kontext jejich vzniku a jejich autory. Načež se tato bakalářská práce dostala k samotnému jádru, k analýze šesti narativních pramenů ze 14. století. Konkrétně se jednalo o *Kroniku Františka Pražského*, *Kroniku kostela pražského*, *Neplachovo stručné sepsání kroniky římské a české*, *Kroniku Přibíka Pulkavy z Radenína*, *Světovou kroniku Jana Marignoly* a *Vita Caroli*.

Nyní ale k výsledkům analýzy. Co lze rozhodně o všech autorech a jejich pohledech na ženy říci je, že všichni sdíleli středověký pohled na ženu. Jejich pohled zapadal do středověkého diskurzu a cenili si těch žen, které se chovaly podle tradičních křesťanských ctností. U kleriků to nepřekvapí, jejich pohled je ovlivněn sociálním postavením a církevním vzděláním, stejný pohled je ale implicitně i u Karla. U císaře tato práce zpočátku předpokládala jiný pohled, nakonec je ale Karlův pohled velice podobný tomu kleriků, což se dá vysvětlit Karlovým vzděláním a zbožností, ale také tím, že pojetí ženy středověkých myslitelů bylo tak hegemonné, že ho i ostatní členové společnosti přijímali.

Také lze konstatovat, že všechny prameny zobrazují zejména ženy z elitních společenských kruhů, z těch nejvyšších pater středověké společnosti, ty se v pramenech rozhodně vyskytují nejvíce. Nejčastěji jsou to královny a dcery králů nebo manželky knížat a dcery knížat a obecně příslušnice aristokracie. Z bezejmenných žen jsou několikrát ženy zmíněny v kontextu zázraků, u Pulkavy je zobrazena žena věštkyň, u Neplacha je zobrazena

---

²³⁷ BLÁHOVÁ a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, 1987, s. 157.

žena, která vstala z mrtvých, dá se zde tudíž nalézt spojení žen a magické moci či obecně nadpřirozena.

Ve všech zkoumaných pramenech je ženám věnováno méně prostoru než mužům a jsou častěji v ději zobrazovány pasivně. Celá půlka populace je tedy v pramenech značně podreprezentována, středověk byl opravdu epochou androcentrickou. Nejméně prostoru je ženám věnováno u Beneše Krabice z Weitmile a v Karlově autobiografii, tam ženy nehrají téměř žádnou roli. Naopak hodně zmínek o ženách najdeme u Pulkavy, u Františka Pražského má Eliška dokonce velkou aktivní roli v příběhu, u Neplacha najdeme světice a u Marignoly je několik žen, kterým je věnován velký prostor, aktivně vstupují do děje a mluví v přímé řeči.

Nejčastější obraz ženy ve všech kronikách je obraz manželky, v kontextu manželství jsou i ženy nejčastěji zmiňovány, zobrazování ženy jako manželky je tak časté, že lze zřejmě hovořit o archetypu manželky. Obraz matky a zmiňování žen v kontextu mateřství a plození potomků je také velice časté, tento obraz lze označit jako archetyp matky. Sv. Ludmila byla u Neplacha a více u Pulkavy a Marignoly zobrazena v archetypálním obrazu světice a mučednice. Beneš o ženách píše, že jsou svárlivé, Neplach říká, že dvě ženy mohly za krizi v království, Marignola zobrazuje abatysi jako ženu, která se hádala s budoucím knížetem, je tu tedy jakýsi obraz ženy hádající se, jakýsi archetyp svárlivé a hašteřivé ženy, stínu Xantippy evidentně nelze uniknout.

Je těžké určit, jak kronikáři ženy vnímali. Každý z autorů jednoduše oceňoval ty ženy, které se chovaly v souladu se středověkou morálkou, a ty, které chtěl z politických důvodů oslavit. Opěvovali ženy, které byly ctnostné, čisté, zbožné, cudné a krásné, zdůrazňovali jejich pohlavní čistotu a tělesnost. Naopak jiné ženy byly odsuzovány za hříšné chování, za překročení středověkých norem a morálky. U Beneše Krabice z Weitmile je vyloženě znát misogynní tón.

Pokud by prameny měly být v zobrazování žen porovnány, lze říct, že František Pražský a Beneš Krabice z Weitmile zobrazují ženy velmi podobně, Beneš je však k ženám kritičtější, František jim dává trochu více prostoru, ale oba věnují nemalou část příběhu Elišce a opěvují ji, to samé platí o Přibíku Pulkavovi a Janu Marignolovi, který ji sice v příběhu nedává prostor, ale rozhodně ji opěvuje. Toto opěvování Elišky Přemyslovny vychází z jejich zdroje, *Zbraslavské kroniky*, z jejíhož pojetí Elišky se další kroniky nedokázaly vymanit. Neplach věnuje nejvíce prostoru zobrazením světic a žen, které se zasloužily o církve, což dává smysl, když je autor opatem kláštera. Jan Marignola je specifický tím, že dává několik žen do středu dění, jednají u něj aktivně a hovoří několikrát v přímé řeči. Specifickým pramenem je pak

Karlova autobiografie, která o ženách skoro vůbec nic neprozrazuje, což je ale taky dokladem něčeho, dokazuje to zřejmě skutečnost, že Karel nepřikládal ženám ve společnosti velkou roli, a neviděl proto důvod o nich ve své autobiografii, pojímané jako knížecí zrcadlo, více hovořit.

Na ženu bylo ve středověku nahlíženo ambivalentně, na jedné straně Eva a na druhé straně Marie. Stejně je to s obrazy žen ve zkoumaných pramenech. Některé, které splňovaly kritéria vzdělanců kladené na ženy, byly opěvovány, ty, které chtěly určovat svůj osud a překračovaly hranice tehdejší morálky, což je dobře patrné v zobrazení dívčí války, kde jsou vzbouřené ženy zobrazované jako pošetilé, byly zatracovány a kritizovány. Hlavně jsou ale ženy v pramenech podreprezentovány. Muži, kteří s nimi přicházeli v podstatě do každodenního styku, jim nepřikládali takovou důležitost a své kroniky psali v patriarchální a androcentrické společnosti pro patriarchální a androcentrické publikum.

Na samotný konec se nabízí jen snad malá smutná poznámka o tom, že ačkoliv středověk dávno skončil, ženy stále nemají plnou rovnost s muži, mocenské pozice ve společnosti jsou stále většinově v rukou mužů a zobrazování a reprezentace žen v kultuře je stále velice často stereotypní, stále často využívajíc už od středověku používaného archetypu matky a manželky.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny:

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 2019.

BLÁHOVÁ, Marie a kol. (edd.), *Kroniky doby Karla IV.*, Praha: Svoboda, 1987.

EMLER, Josef (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum III*, V Praze: Nadání Františka Palackého, 1882.

EMLER, Josef (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum IV*, V Praze: Nákladem Nadání Františka Palackého, 1884.

HEŘMANSKÝ, František; MERTLÍK, Rudolf a FIALA, Zdeněk (edd.), *Zbraslavská kronika = Chronicon aulae regiae*, Praha: Svoboda, 1976.

HRDINA, Karel a kol. (edd.), *Kosmova kronika česká*, Praha: Paseka, 2005.

Sekundární literatura:

BAŽANT, Vojtěch; DYNDA, Jiří; ŠIMEČEK, David a ŠORM, Martin (edd.), *Staré baby: ženy a čas ve středověké Evropě*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2020.

BEAUVOIR, Simone de, *Druhé pohlaví*, Praha: Orbis, 1967.

BOUREAU, Alain, *The myth of Pope Joan*, Chicago: University of Chicago Press, 2001.

ČECHURA, Jaroslav, *Karel IV. Na dvojím trůně*, Praha: Rybka Publishers, 2016.

DINZELBACHER, Peter, *Svěťice, nebo čarodějky? Osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*, Praha: Vyšehrad, 2003.

ENNEN, Edith, *Ženy ve středověku*, Praha: Argo, 2001.

FAIRCLOUGH, Norman, *Language and power*, London: Longman, 1989.

KARBUSICKÝ, Vladimír, *Nejstarší pověsti české: fantazie-domněnky-fakta*, Praha: Mladá fronta, 1967.

KUTNAR, František a MAREK, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

- LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha: Vyšehrad, 2003.
- LENDEROVÁ, Milena (ed.), *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha: Karolinum, 2002.
- LENDEROVÁ, Milena; KOPIČKOVÁ, Božena; BUREŠOVÁ, Jana a MAUR, Eduard (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
- NECHUTOVÁ, Jana, *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, Praha: Vyšehrad, 2000.
- OATES-INDRUCHOVÁ, Libora (ed.), *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1998.
- PERNOUD, Régine, *Žena v době katedrál*, Praha: Vyšehrad, 2002.
- RATAJOVÁ, Jana a STORCHOVÁ, Lucie (edd.), *Nádoby mdlé, hlavy nemající? diskursy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*, Praha: Scriptorium, 2008.
- RENZETTI, Claire M. a CURRAN, Daniel J., *Ženy, muži a společnost*, Praha: Karolinum, 2003.
- SAID, Edward W., *Orientalism*, New York: Vintage, 1979.
- SPĚVÁČEK, Jiří, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346: k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*, Praha: Svoboda, 1994.
- ŠMAHEL, František a BOBKOVÁ, Lenka (edd.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012.
- VALDROVÁ, Jana a kol. (edd.), *ABC feminismu*, Brno: Nesehnutí, 2004.

Odborné články:

- BLÁHOVÁ, Marie, *Odras státní ideologie v oficiální historiografii doby předhusitské*, in: *Folia historica Bohemica*, roč. 12, Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1988, s. 269-284. [online, cit. 27.3. 2024] Dostupné z: <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:78363a93-4a04-11e1-1586-001143e3f55c?page=uuid:78363ba2-4a04-11e1-1586-001143e3f55c>

NEČASOVÁ, Denisa, *Dějiny žen či Gender History? Možnosti, Limity, východiska*, in: *Dějiny – Teorie – Kritika*, 2008, č. 1, s. 81-102. [online, cit. 28.2. 2024] Dostupné z: https://is.slu.cz/el/fpf/leto2020/UHVD3422/um/Denisa_Necasova__Dejiny_zen_ci_gender_history.pdf

SCOTT, Joan W., *Gender: A Useful Category of Historical Analysis*, in: *The American Historical Review*, 1986, č. 5, s. 1053-1075. [online, cit. 28.2. 2024] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/1864376?read-now=1#page_scan_tab_contents